

Møte for lukkede dører, Stortinget 1. mai 1918

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 1. mai 1918 kl. 19.00.

(Privat møte, da Stortinget ikke var beslutningsdyktig.)

Præsident: Tveiten.

Dagsorden:

Meddelelse fra utenriksminister Ihlen ang. forhandlingerne med Amerika.

Præsidenten: Stortinget sine medlemer er samankalla for tingingarne med Amerika si skuld. Det er nemleg spursmaal um aa gjeva eit svar som kann ha avgjerande innverknad paa tingingarne sidan. Som medlemmerne vil sjaa, so er Stortinget ikkje vedtaksført. Det kann soleis ikkje haldast lovlegt møte, og det vert daa aa taka som eit privat møte, aalmannamøte. Men utanriksnemndi, som hev havt tvo møte i dag, hev funne at svaret ikkje kann verta gjeve inn utan det hev vore lagt fram for Stortinget. Eg er beden um aa melda at generalkonsul Colban vil vera til stades i møtet. Hr. utanriksministeren vil daa gjeva melding um det svaret som utanriksnemndi og regjeringi er komne til semja um.

Utanriksminister Ihlen: Jeg skal faa lov til at referere et par telegrammer, som er indkomne fra dr. Nansen. Det første er datert den 27de april, Washington, og lyder saa:

"Fra commision formand. Har nu opnaadd artikkel to paragraf fem og 6 ordnet som av norsk regjering ønsket saa overenskomst ikke skal ha tilbakevirkende kraft for hjelpemidler indført fra Amerikas Forenede Stater og alliert. Man har dog gjort opmerksom paa at dette maa sees i forbindelse med bestemmelserne i artikkel fem paragraf en hvor imidlertid fiskeavtale paa uttrykkelig forespørsel erklæres ikke sigtet til da den forutsættes ophøre. Har ogsaa opnaadd artikkel tre paragraf en om fordeling av 48 000/ ton fisk efter ønske saa den eneste begrænsning er ikke over otte tusen ton tør fisk og klipfisk og ikke over femten tusen ton hermetik(fisk) samt tilberedelesesmaater som almindelig i handel tidligere. Har endvidere opnaadd: Statistik for amter og byer anses tilstrækkelig stoppe artikkel to paragraf (det og det) "by Norway" gaar ut. Norsk regjering faar adgang drøfte norske importørers garantier. Det er forstaa, at norsk regjeringens garantier ikke vil bli avslaat. Artikkel to paragraf tre. Norsk regjering vil fra tid til anden raadføre sig etc. om oversjøiske kilder etc. er indrømmet.

Paragraf tre to hundrede ton kobber er indrømmet.

Artikkel fire paragraf fem. kvantiteterne av forskjellige varer til Centralmagterne skal ikke under nogen omstændighet formindskes men til gjengjæld forlanges i artikkel tre paragraf to at utførsel av varerne skal

fordeles jevn som mulig over aaret dog saaledes at ikke mer end halve kvantummer maa utføres løpe (skal vel være: i løpet av) første sex maaneder. Artikel fem paragraf to norsk regjering "ret til kontrollere indførsel og fordeling av alle varer indført til Norge "er indrømmet."

Saa er der et telegram til, som ogsaa sees at være sendt den 27de fra Washington

"Endvidere opnaad i bilag a til g de av norsk regjering ønskede kvanta alle artikler undtagen par punkter hvor verdensknaphet vanskeliggjør.

Man har paa anden side her motsat sig regjeringens formulering artikel "indledning og tvertom skjærpet den derhen at Amerikas Forenede Stater og forbundne skal ha forkjøpsret til de anslaaede kvantiteter hvis der produceres saa meget mer end hvad trænges for Norges behov og utførsel Centralmagterne. Feltspat og feltspatmel forlanges forbudt utført centralmagterne, vi har protestert herimot og har haab opnaa dette frafaldt.

Haaber kunne opnaa nogle indrømmelser paa andre punkter ved tilby isaafald undertegning straks. Vi mener dette bedste vei opnaa hvad overhodet mulig og at ellers blir forhandlingerne utskutt paa det uvisse med forringet haab opnaa hvad nu kan naaes. Chadbourne hovedforhandleren reiser bort tirsdag og vil neppe være tilbake før min avreise Bergensfjord. Saa alvorlig som vi forstaa stillingen er hjemme, saa meget som, efter det kjendskap vi nu efter 9 maaned har til W.T.B.'s holdning, muligens staar paa spil ved ikke slaa til nu, finder jeg derfor burde handle som nævnt og eventuelt undertegne hvis jeg ikke inden mandag eftermiddag hører fra norske regjering til det motsatte

Deres telegram numer 676 jeg frygter Deres forslag forflytte forhandlingerne til Kristiania vil bli meget ugunstig mottat her. Jeg maa ogsaa fraraade dette da utskytelse paa uvisse."

Herpaa svarte regjeringen den 28de april:

"Norske regjering til Nansen: Av Deres telegrammer 634 og 635 bemerker vi hvilke punkter nu er ordnet. En række punkter har De ikke nævnt men vi gaar ut fra at disse maa være ordnet paa en for os antagelig maate. Det nye som nu forlanges om forkjøpsret til de anslaaede kvantiteter for Amerikas Forenede Stater og deres forbundne efter Norges eget behov og efter exporten av de begrænsede kvantiteter til Centralmagterne kan vi akseptere, men vil anse det i høi grad ønskelig at uttrykket Norges behov maa forstaaes saa at derunder ogsaa indgaar de nødvendige kvantiteter til compensation til Sverige og Danmark for hvad Norge for sit eget behov maa indføre derfra. En saadan forstaaelse vil være av største betydning for det skandinaviske varebytte som baade har økonomisk og politisk betydning (se ogsaa mit telegram 594).

I den anledning har vi fra minister Nansen i formiddag faat følgende telegram:

"Til norsk regjering fra Nansen Naar i telegram 634 og 635 opregnes nøiagtig de punkter som er opnaa(d) menes

selvfølgelig at de ikke opregnede punkter ikke er blit indrømmet os jeg forstaar ikke dette kan misforstaaes. Deres undvikende og tvetydig(e) telegram nummer 694 ødela mit haab om opnaa mere paa andre punkter ved erklære mig villig undertegne straks mot flere indrømmelser. Efterat hovedforhandleren reiser imorgen blir der nu valget for norsk regjering mellem la alt det nu opnaaede for overenskomst falde eller jeg undertegner med bare de av mig nummer 634 og 635 nævnte punkter. Maa uopholdelig ha greit svar ja eller nei maa fralægge mig ethvert ansvar ved yderligere forhaling ved flere tvetydige telegrammer hvorved endnu meget mere kan tapes"

Saken er baade i formiddag og i eftermiddag blit behandlet i utenrikskomiteen, og jeg skal læse op resultatet av forhandlingerne i komiteen - det svar, som den norske regjering i henhold til denne diskussion tænker at sende. Jeg vil faa lov til at gjøre opmerksom paa, at der er endel rettelser og saadant noget paa dette utkast, saa der blir jo nogen enkelte smaapudsninger bakefter; men i alt væsentlig skulde det bli, som følger:

"Norske regjering til Nansen. Saken har været behandlet i regjeringen og i Stortingets utenrikskomite. Vi bemyndiger Dem undertegne overenskomsten som den foreligger efter Deres telegrammer 634 og 635, idet vi forutsætter at artikkel 4 paragraf 6 er saaledes at forstaa at den ikke hindrer norske statsmagter adgang til at haandhæve eller anvende den allerede gjældende lovgivning, hvilket ikke vil være til hinder for opfyldelsen av Norges pligter med hensyn til utførsel til Amerika og dets forbundne overensstemmende med overenskomsten, men alene vil bli anvendt til varetagelse av Norges eget behov.

Dersom det skulde medføre forhaling av undertegningen at faa paragraffens tekst forandret overensstemmende med denne vor forutsætning, bemyndiger vi Dem fastslaa denne forutsætning i særskilt skrivelse hvis rigtighet maa skriftlig godkjendes av War Trade Board forinden eller samtidig med undertegningen av overenskomsten.

Det er en selvfølge at vi principalt mener at hele paragraf 6 indeholder urimelige baand paa vor lovgivning og administration, og vi finder at en redaktion av paragraffen omtrent som i vort telegram 573 foreslaat vilde tilfredsstille hvad Amerika billigvis kan forlange. Vi ber Dem derfor gjøre Deres ytterste for at opnaa dette, likesom vi selvfølgelig ber Dem ogsaa at arbeide for hvad der endnu maatte kunne opnaaes paa andre punkter hvor vore ønsker ikke allerede er imøtekommet."

Jeg skal blot gjøre opmerksom paa, at det er en række punkter, som ikke er imøtekommet, og en række punkter, hvor der kan bli uklarhet og uvisshet; men man har i regjeringen og ogsaa i utenrikskomiteen lagt saadan væsentlig vekt paa, at det nu kommer til en slutning med disse underhandlinger, at man har valgt at tie stille med alle de andre punkter og bare hævde dette ene, som vi synes maa fastholdes.

Bratlie: Jeg har under diskussionen i eftermiddag i utenrikskomiteen tat en reservation, som jeg finder at burde gjenta her, fordi jeg mener, det den gjælder kan komme til at bli av stor betydning. Det, som der er tale om, er artikkel IV, og artikkel IV er , som det blev nævnt, forandret i det sidste amerikanske utkast bl.a. i begyndelsen, saaledes at Amerika har strammet sine fordringer. Jeg skal begynde med at vise hen til, at i begyndelsen av utkastet til overenskomst med Amerika, i artikkel I, § 2, staar det: "War Trade Board samtykker i, at Norge i oprindelseslandets havne mottar, hvad det antages at trænge av de varer, som er specificert i de vedheftede bilag, forsaavidt" - og saa kommer de to betingelser: "at Amerika eller dets allierede ikke behøver varerne selv, og forsaavidt det sikres, at varerne ikke direkte eller indirekte kommer nogen av de magter tilgode, som er i krig med Amerika...Derefter vil jeg springe over det, som har mindre betydning for min reservation. Artikel IV begynder derefter saa: "Som compensation for de i vedliggende bilag a, b, c, d, e, f og g opregnede varekvanta, som er tildelt Norge til dets behov, vil den norske regjering" osv.. Og saa kommer de forpligtelser, som den norske regjering skal indgaa paa med hensyn til alle vore varer, som De forenede stater skal ha ret til. Jeg mener, at saadan som dette er redigeret, indeholder det en meget stor fare. Der staar nemlig: som compensation for de i bilagene opregnede varer, som er tildelt Norge - varer altsaa, som det er skrevet foran i denne overenskomst at Norge skal faa, skal vi fra vor side yde det og det. Men det staar ikke paa samme maate nogetsteds, at vi som compensation for de varer, som Norge forpligtes til at yde Amerika, skal faa de og de varer fra Amerika stillet til vor raadighet, det staar, at vi skal yde vort bare fordi det er tilsagt os i overenskomsten, at Norge under visse forudsætninger skal faa noget. Følgen herav vil være, at denne overenskomst kan forstaaes saa, - og det ligger endog nær efter min opfatning, at den vil blive forstaaet saa, - at hvis Amerika, enten fordi det ikke kan, eller av andre grunde, ikke lader Norge faa de varer, som her er nævnt op at vi skulde faa, saa har vi allikevel staaende dette i overenskomsten, at varerne der er os tilsagt eller tildelt, hvorfor de allierede kan hevde, at de har ret til varerne fra Norge bare paa grund deraf,- vi vil være bundet uafkortet. Situationen vil da være meget ugunstig for os, vi ansees av de allierede som bundne med hensyn til en hel del forpligtelser, skjønt vi ikke har faat noenting i motsat retning. Ved en overenskomst som denne mener jeg at det burde være en sikker forutsetning, at der bestaar gjensidighet, slik at hvis vi ikke faar de varer, som er tilsagt Norge, ophører ogsaa vor forpligtelse i tilsvarende grad, saaledes at vi kan bruke vore varer til compensation andetsteds hen, om vi derfra kan faa, hvad vi nødvendigvis maa ha. Denne reservation har jeg tat i utenrikskomiteen ligeoverfor utkastet til overenskomst som det nu er, og jeg har

fremholdt for mit vedkommende, at jeg ikke vil kunne stemme for en overenskomst, som kan bringe vort land i den stilling, at vi blir bundet og faar ingenting igjen. Regjeringen har svaret mig herpaa, at det er dens forstaaelse eller forutsætning, at vi er fri, dersom Amerika ikke opfylder sine forpligtelser. Og det blev sagt av statsministeren, at vi ikke har kunnet opnaa nogen sikrere garanti fra Amerika for at det vil opfylde hvad overenskomsten tilsiger os. Nei vel, det kan jeg forstaa. Men det maatte dog kunne være bragt paa det rene, synes jeg, om det er saa, anerkjendt ogsaa af den anden part, at hvis ydelserne ikke blir opfyldt fra Amerikas side, er ogsaa vi fri med et saa stort kvantum varer, at vi i nødsfald kan bruke dem til compensation andetsteds hen. Jeg forstod særlig statsraad Abrahamsens uttalelser i komiteen saa, at dette er den rigtige forstaaelse af overenskomsten, den som vi kan gaa ut fra. Men denne reservation vil jeg ta alligevel, da jeg ikke er saa sikker, og da jeg kan tænke mig muligheten av, at dette kan bli et ganske aktuelt spørsmål senere.

Statsminister Gunnar Knudsen: Jeg skal straks svare paa de bemerkninger, som kom fra hr. Bratlie. Indledningen i artikkel 4 gjør nærmere rede for gjenydelsen; det er nærmest en almindelig talemaate. Som gjenydelse for de kvanta varer, som blir specificeret i en lang liste, vil altsaa Norge eksportere eller stille til disposition for ententemagterne saa og saa meget. Saa reiser sig det spørsmål: Kan man faa nogen forpligtelse paa ententemagterne til at skaffe os disse varer? Det spørsmål har jo været oppe til diskussion; men dertil har Amerika svaret, at det kan det ikke, dels paa grund av at det kan bli mangel paa disse varer, og dels for amerikanske varers vedkommende, fordi de først maa stilles til disposition for deres allierte i krigen.

Den tanke, som hr. Bratlie har vakt iaften, at dersom ikke det blir tilfælde, dersom man paa et eller andet punkt, for en eller anden vare, ikke kan faa de kvanta, som er opført paa listen, skulde man til gjengjæld trække av paa vor eksport til ententen - formentlig en anden vare av tilsvarende viktighet, - jeg vet ikke, hvad man vil si om det. Den tanke har ikke før været oppe. Det kan høres tiltrækkende ut i en debat dette; men i praksis lar det sig ikke gjøre paa denne maate. Han kan ikke praktisere det paa den maate, og jeg tror heller ikke, Norge vilde ha nogen fordel av det. Norge eksporterer de varer, som det ikke selv har bruk for, og kan det være nogen fordel da for Norge at beholde disse varer? Man kan si at de kanskje vilde være gode at ha i compensation til et andet land, ikke til ententemagterne, men kanskje til den motsatte side. Det er et spørsmål, som kunde gi anledning til endeløse debatter. At reise dette spørsmål nu, da vi staar like ved avslutningen av denne traktat, anser jeg ganske utilraadelig, og jeg er forbauset over, at hr. Bratlie vil reise spørsmålet. Han kan naturligvis stemme

mot hele overenskomsten, det staar ham frit. Men at reise det spørsmål nu, det vilde med sikkerhet medføre, at avslutningen av overenskomsten maa utsættes for en længere tid, det er jo klart. Har da spørsmålet nogen praktisk betydning? - det er vel det viktigste av alt. Jeg tror ikke, det har det. Hovedsaken for os er at faa sjøen fri. Faar vi sjøen fri, faar vi adgang til at kjøpe vore varer, hvor vi kan faa dem, og faar vi adgang til at gaa med vore skibe verden rundt saa at si, for at skaffe os disse varer, saa skal vi nok faa dem. Det er ikke nogen tvil om det. Vi har jo kjøpt varer blandt andet i Australien, i La Plata og i Amerika, og paa forskjellige kanter. Men vi kan ikke faa dem frem. Det vi vil opnaa ved overenskomsten, det er at faa adgang til at faa dem frem med vore egne fartøier. - Vi har tonnasje selv. Det er det som er hovedsaken; det er det, som vi vil opnaa, og saa faar det da naturligvis - denne overenskomst skal vare i 12 maaneder - vise sig, hvorledes det vil gaa; men at ta op et helt nyt spørsmål som dette vilde være, det anser jeg ganske utilraadelig.

Jeg vil, med det samme jeg har ordet, si det, at der naturligvis - det faar vi erkjende - av Nansen er opnaadd, av de krav, som er stillet fra regjeringens side, ganske betydelige ting. Jeg nævner dette; for spørsmålet har jo før været referert her for denne forsamling, og det vakte jo ganske stor debat. Det var endel av herrene, som vilde, at man uten videre dengang skulde akseptert det, som var os budt; men der blev altsaa gjort en række av forbehold. Endel og det av de viktigste er indrømmet; men der staar tilbake ganske viktige ting. Det er ikke nævnt, men jeg vil nævne det, at blandt de ting, som ikke er opnaadd, er dette krav fra vor side om, at bestemmelsen, som vi har i et av disse vilkaar, om at 3 maaneders beholdning av varer som maksimum i landet, skal gjælde ikke bare importerte varer, men det skal gjælde alle varer - ogsaa hjemmeavlede varer. Dette vil for korn og foderstoffes vedkommende faa en ganske vidtrækkende betydning. Det vil medføre, at vi snart sagt hele vinteren ingenting faar - hvis, nota bene, overenskomsten skal bli haandhævet haardt og hensynsløst, saa kan vi risikere det. Vi har - for at ta det nøkne faktum for os - en avl av korn, som vi vel sikkert nu kan gjøre regning paa for iaar ialfald, av 400 000 tons. Saa faar vi 300 000 tons - det er 700 000 tons. Saa er her betinget 180 000 tons mais - det er nær 900 000 tons, 880 000 tons. Fjerdeparten av det er 220 000 tons. Mere end 220 000 tons er vi ikke berettiget til efter overenskomsten at ha i landet! Men det skjønner jo enhver, at naar vi har faat vor avl i landet, saa skulde vi ha ialfald 400 000 tons, og da skulde vi efter det, som nu overenskomsten lyder paa, ikke ha adgang til import paa næsten 6 maaneder! Det er meget betænkelig. Vi kan naturligvis dele det op i dyreføde - foderstoffer - og menneskeføde; men da kommer man ut i vanskeligheter, idet der, om man f.eks. siger som saa, at under normale tider er havren dyreføde, vil bli

svart: men havre kan da ogsaa menneskene spise. Det samme gjælder byg, om end ikke i samme grad. Men vi har ment som saa i regjeringen, naar at efter det sterkt avvisende telegram, som Nansen har sendt, og for ikke at bringe denne overenskomst, som er saa viktig for os, i fare, maa vi frafalde kravet, idet vi gaar ut fra, at naar det skal praktiseres, saa vil det bli praktisert med rimelighet, og hvis da forholdet er godt og venskabelig, saa vil rimelige krav neppe heller møte nogen motstand - det faa vi da haabe. Vi finder, at der forøvrig er saa meget at vinde ved overenskomstens indgaaelse, at vi tør ikke la det strande derpaa. Men det punkt, som vi navnlig legger den største vekt paa, det er denne artikkel IV, § 6, som er referert av utenriksministeren, og hvorefter - eftersom regjeringen forstaar det og de fleste i specialkomiteen forstaar det - efter ordlyden Ententemagterne vil lægge sin haand over vor lovgivning, ikke alene den nye lovgivning, men ogsaa den gjældende lovgivning, til fordel for sig, til fordel for sin eksport. Det er saa sterkt et indgrep i nationens suveranitet, at vi finder ikke paa nogen maate at kunne gaa med paa det. Telegrammet er ikke formet som et ultimatum; men der er mange av os, som mener, at denne forsamling, Stortinget, maa aldrig gaa med paa det, undtagen vi er paa hungersnødens rand, og det er vi da endda ikke. I denne krigens tid har vi set os nødsaget til paa mange maater at gi efter i spørsmål, hvor det har været noksaa bittert mange gange for regjeringen - det er mangfoldige tilfælde, som hverken offentligheten eller denne forsamling engang kjender. Men der er da grænser for, hvad man kan komme til at gaa til, og vi faar heller lide mangel, end at vi skal i den grad knebles - jeg kan bruke uttrykket knebles - av magter, til hvem vi da skulde staa i et venskabelig forhold! Nu, den opfatning er hævdet, at det er ikke meningen, som ordene lyder, at det skal gjælde nugjældende love. Vel, hvis det ikke er meningen, saa kan det ikke være vanskelig at faa gjennom det, som foreslaaes i det oplæste telegram fra utenriksdepartementet, og da falder jo hele spørsmålet bort. Men saaledes som jeg læser det og mange andre med mig læser det, saa er uttrykkene saadan at forstaa, at det gjælder baade fremtidige love og de nugjældende love, og at man skulde forpligte sig til ikke at fortolke dem eller gjennomføre dem, haandtere dem paa en saadan maate, at eksporten til Ententemagterne hindres, eller at ikke eksporten kan forøkes - det falder i to dele, dette - det er ganske uantagelig ikke alene av disse rent nationale hensyn, men ogsaa av hensyn ut fra selve livet. Vi har nu iaar fra "Hydro" snart faat, eller ialfald skal vi faa, en 50 000 - 60 000 tons med salpeter - det er fra to kanter, det er "Hydro" og fabrikken paa Odda - tilsammen en 50 000 - 60 000 tons salpeter; men gaar vi med paa dette, saa avskjærer vi os adgangen til at faa det. Hvis vi gaar med paa at forpligte os til ikke ved nogensomhelst statsforanstaltninger at formindske eksporten til Ententemagterne, saa faar vi det ikke, for det er klart,

at har vi bruk for 50 000 - 60 000 tons med salpeter, men Frankrig, som har kjøpt alt dette, har ogsaa bruk for disse 50 000 - 60 000 tons salpeter, og vi har forpligtet os til ikke at formindske eksporten, saa kan vi ikke faa det, medmindre Frankrig av sin godhet vil gaa med paa det. Men nogen ret til det har man ikke. Dette er et enkelt eksempel og ialfald det største og mest vidtgaaende, jeg kan huske i farten; men det er fuldkommen tilstrækkelig, forekommer det mig, til at man paa ingen maate kan gaa med paa dette. Og jeg kan ikke tænke mig, hvis det gaar op for vedkommende, hvad betydning der ligger i disse uttryk, at de kan ville fastholde det.

Konow: Jeg hadde tænkt, at utenriksministeren vilde læst op den bestemmelse det gjælder her i De Forenede Staters W.T.B.'s utkast. Det har han ikke gjort, og derfor maa jeg tillate mig at læse det op, saaledes som det lyder - det som altsaa skulde være en hindring for at gaa med paa overenskomsten nu. Jeg er enig med statsministeren i, at man ikke kan motsætte sig eller ikke kan fordre forandring i det 2det punkt, som hr. Bratlie omtalte. Det er ikke alene varer, som kommer fra De Forenede Stater det gjælder at faa adgang til; men det gjælder alle varer rundt omkring i verden, som vi ikke kan faa, medmindre denne overenskomst er sluttet. Det er en noksaa kjedelig situation, men den er nu engang saa. Hvis der overhovedet er varer i verden, saa kan vi ved denne overenskomst faa fat i dem - faa bunkerul - og faa dem ind i landet, hvis ikke tyskerne hindrer os da. Men denne paragraf skulde altsaa være en hindring, og jeg forstaar det telegram som er redigeret til Nansen, paa den maate, at det i virkeligheten er et ultimatum, idet man forutsætter, at denne bestemmelse er saa at forstaa som det er nævnt, og da kan det ikke opfattes anderledes end, at kun paa den betingelse kan denne overenskomst nu avsluttes. Nu tror jeg det er saa, at baade Nansen er blevet træt av disse endeløse forhandlinger og Amerikas W.T.B. er blevet træt - præsidenten vil reise bort o.s.v., og da vil det ialfald foreløbig bli en avbrytelse av forhandlingerne, som kanskje aldrig kan optages igjen. Tiderne blir jo ogsaa vanskeligere fra dag til dag under denne voldsomme kamp, som nu foregaar. Men - jeg skal referere denne paragraf; den lyder saa: "Den norske regjering forpligter sig endvidere til, saalange denne overenskomst forblir i kraft, ikke at vedta eller haandhæve nogen lov eller forskrift (uten til beskyttelse av eller fordel for arbeiderklasserne) som vil ha den virkning at gripe forstyrrende ind i export til De Forenede Stater eller til noget land, som er allieret med De Forenede Stater i krigen, av nogen av de i denne artikkel angivne varer, i den utstrækning saadan export har fundet sted i de 12 maaneder, som gaar forut for nærværende dato, og nævnte regjering vil ikke vedta eller haandhæve nogen lov eller forskrift - uten til beskyttelse av eller fordel for arbeiderklasserne - som vil ha den

virkning at forhindre en økning av eksport derav til De Forenede Stater og deres Allierede, hvor saadan økning kan ske uten skade for det virkelige norske hjemmeforbruks behov." Dette er fortolket saaledes, at den bestemmelse skulde gaa baade paa den gjældende og den fremtidige lovgivning. Jeg tror ikke, det er W.T.B.'s mening at ta med den gjældende lovgivning. Men i ethvert fald, hvorledes end dette er at forstaa, saa er der jo den reservation som her er tat fra W.T.B.'s side, hvor det sier, at der ikke maa vedtages nogen lov eller utfærdiges nogen forskrift, som hindrer eksport av de varer som Amerika skal ha, uten forsaavidt det er til fordel for arbeiderklasserne eller til beskyttelse av dem. Jeg kan ikke tænke mig, at man gjør gjældende i fremtiden nogen lov eller forskrift som kunne tænkes at hindre eksport til Amerika uten at det netop er for arbeiderklassenes skyld, for de brede lags skyld i vort land, til fordel for eller til beskyttelse av dem, altsaa forat arbeiderklassen kunne faa det nødvendige til livsophold eller paa anden maate faa det nødvendige til eksistens her i landet. Der er der en reservation som er saa bestemt og klart formet, at det kan ikke være tvil underkastet, at der sker væsentlig innskrænkning i den bestemmelse som der er foreslaat. Med hensyn til den gjældende lovgivning, saa har vi saa mange love, og der er git den norske regjering en saa vidtstrakt myndighet paa alle mulige hold, at jeg kan godt tænke mig, at de kanskje har tænkt sig muligheten av, at man kunde sette i kraft bestemmelser som vilde være hindrende for eksporten til Amerika, f.ex. eksportavgifter - det er det jeg nærmest tror, at man har tænkt paa her, for det kaldes "lov" efter utenlandsk fortolkning, saaledes som man har det i fremmede landes nationalforsamlinger; der vedtages saadant som lov. Nu er jo saken den, at det har varet saa længe med disse forhandlinger; det har varet i over 3/4 aar, og selvom det er sandt, at man ved disse krav som er stillet fra norsk side, fra utenriksdepartementet og den norske regjering, har vundet en hel del fordele under forhandlingerne, saa har det, eftersom tiden er gaat, ikke varet frit for, at der er stillet nye betingelser. Nu er det min opfatning, at nu kan man risikere at hele forhandlingerne brister, og der kan sættes nye betingelser som gjør, at de kommer til at utstrække sig over endnu mange dager og uker, kanskje maaneder. Stillingen er jo i det hele tat nu saa betænkelig for de Allierte, at de ser med ængstelse paa de tider som kommer, og forraadene blir knappere og knappere, saa det dag for dag blir vanskeligere at faa en overenskomst i og for sig. Vi har desuten nu sendt dette saa mange gange frem og tilbake, at Nansen blir træt, og ogsaa Amerika blir træt, derfor vover ikke jeg at stemme for dette telegram, med den besked til Amerika som her er redigeret. Jeg vilde ha, at man, stemte for at det slet og ret gives Nansen nu bemyndigelse til at underskrive, men at man henstiller til ham at faa en saadan redaktion, at dette blir klart, at det ikke gjælder vor gjældende lovgivning. Men dermed synes jeg

man skulde la det bero og ikke sætte det saaledes, at det i virkeligheten kommer til at være et ultimatum. Jeg kommer ikke fra, at det er et ultimatum. Det er blevet bedre formet efter forhandlingerne i utenrikskomiteen; men endnu er det ikke utelukket, at det kan betragtes som et ultimatum, saa at altsaa forhandlingerne derved vil bli brutt.

Bratlie: Statsministerens bemerkning bar præg av at indeholde en bebreidelse mot mig for de uttalelser, jeg er fremkommet med. Han sa nemlig, at mine bemerkninger indeholdt en helt ny tanke som ikke hadde været oppe før; vi har diskuteret denne sak saa længe, at det nu maa være slut, og han var forbauset over, at jeg vilde fremkomme med dette nu. Jeg antar imidlertid, at hvis det har været statsministerens mening, som det lød, saa vil jeg meget snart kunne faa forsamlingens medhold i, at dette var fuldstændig ubeføiet. Som oplyst tidligere her i stortinget, er standpunktet likeoverfor dette amerikanske utkast i virkeligheten tat av regjeringen alene, uten konferance med utenrikskomiteen. Det blev gjort under paasken; og det standpunkt regjeringen da indtok likeoverfor artikkel 4, som senere er blevet modificeret, indeholdes i et telegram til Nansen i Washington av 23/3, som begynder saaledes: "Artikel 4 er helt igjennem uantagelig og gaar langt videre i at paalægge os forpligtelser end vedtat i vor note av 2. februar" o.s.v. Dette er det standpunkt den norske regjering har indtat hidtil, og som enhver forstaar har det ikke givet anledning eller opfordring til at diskutere detaljindholdet af hvad Amerika paa egen haand havde skrevet i artikkel 4 før nu. Artikel 4 var helt afvist. Nu foreligger der imidlertid et forslag til modificeret redaktion av artikkel 4 fra Amerika, et forslag hvori der paa en maate gjøres enkelte indrømmelser likeoverfor Norge; men hvori paa den anden side indledningen er ændret i den retning, at kravene er blevet yderligere skjærpet ved forlangende om forkjøpsret til vore varer for Amerika og dets allierede. Det er nu første gang at denne form af artikkel 4 er under realitetsdiskussion. Det er nu første gang vi har anledning til at uttale os om, hvorvidt vi synes at det nye indhold af artikkel 4 bør akcepteres fra norsk side eller ikke. Overfor § 6 i den nye artikkel 4, som blev læst op av hr. Konow, har regjeringen svaret: Vi kan ikke akseptere den uten under den og den forstaaelse med hensyn til norske statsmyndigheters ret til selv at raade over norske lov. Men der er nu tale ikke bare om § 6, men om hele artikkel 4, og da burde man efter min mening forsøke at faa ind i indledningen til den - som jo ogsaa er redigeret anderledes av Amerika nu - at der istedenfor "som kompensation for de i vedliggende bilag a, b, c, d, e, f og g opregnede varekvanta som er tildelt Norge" kan komme til at staa: "for de varer som Norge faar eller mottar eller noget lignende"; for som det nu staa, kan det blive hævdet af den anden part, at vi er forpligtet

til vore ydelser bare efter det, som er tilsagt os her paa papiret, derved er den forpligtelsen efter ordlyden opfyldt fra Amerikas side, som behøves for at Amerika kan kræve sit. Jeg forstaar ikke at det skulde være saa meget vanskeligere at forsøke at faa den forstaaelse vi hævder, anerkjendt her, end det vil være at gjøre det samme med hensyn til norske myndigheters raadighet over norske love, som regjeringen har reserveret sig om. Under enhver omstændighet mener jeg, at dette kan komme til at bli et saa viktig punkt, at jeg vil fremholde som min mening, at man skal forsøke at faa en omredaktion. Det er selvfølgelig ikke min mening, som statsministeren heftet sig ved, at fordi om vi af en enkelt vare ikke netop faar det kvantum som er betinget, saa skal vi straks knipe av i vore ydelser og derved forvolde praktiske vanskeligheter; men min mening er, at hvis det skulde vise sig f.ex., at Amerika selv kommer i en vanskelig stilling med hensyn til afgivelse af varer - det er nok saa meget som tyder paa at det kan komme til at indtræffe, at de allieredes krav til Amerika bliver saa store, at Amerika ikke har let for at afgive større varemængder til andre, - og hvis Amerikas stilling skulde bli den, at vi i større utstrækning ikke faar det som vi ved overenskomsten skulde ha sikret os, saa vil det dog være en bedrøvelig situation vi staar i, om Norge efter overenskomsten alligevel er bundet med hensyn til alle vore varer, med hensyn til det som vi kunde bruke som kompenstation utadtil. Skulde vi komme i den stilling, at vi kanskje kunde faa tilførsler av levnetsmidler, som vi maa ha, fra andre steder, dersom vi hadde norske varer disponible som kompenstation, men ikke har lov til at benytte vore varer paa den maade paa grund av denne overenskomst, saa mener jeg, at vi vilde ha stelt os daarlig. Dette har jeg derfor villet bringe paa bane, og jeg skulde ønske at regjeringen vilde akseptere, at redaktionen av artikkel 4 bør kræves forandret saadan, at vi faar taget ind i begyndelsen den forstaaelse, som jeg mener er den eneste betryggende for Norge.

Hagerup Bull: Jeg har for mit vedkommende ikke nogen særlig betænklichkeit ved begyndelsen til artikkel 4 saaledes som den er avfattet i det foreliggende utkast til overenskomst. Den er paa dette punkt avfattet ligedan som den var, dengang den først blev forelagt fra Amerika, og der er ikke gjort nogen indvending fra norsk side overfor den begyndelse tidligere. Den oversættelse som er leveret av den begyndelse er ganske visst uheldig. Det heter der, som av hr Bratlie citeret: "Som kompenstation for de i vedliggende bilag a, b, c, d, e, f og g opregnede varekvanta, som er tildelt Norge" o.s.v. I den engelske original lyder det imidlertid saa: By way of compensation for the allotments of Norway's requirements enumerated in schedules a, b, c, d, e, f and g hereto annexed -." Der er ikke tale om "er tildelt" eller noget lignende, men det er kun tale om, at som kompenstation for de "tildelinger", om man vil, for de "portioner", for de "lodder", som er

opregnet i disse bilag, skal Norge give de og de utførselstilladelser. Det er ikke for løftet om at faa dem, men det er for selve disse kvantiteter som er opregnet, at Norge skal gi utførselstilladelse. Saaledes er lydelsen i originalen, og den omstændighet, at man her har gjort en oversættelse, som kan være misvisende, kan i og for sig, mener jeg, ikke ha nogetsomhelst at betyde likeoverfor spørsmålet om, hvorvidt man skal tiltræde overenskomsten eller ikke. Det er ganske vist saadan, som statsministeren sa, at man ikke har nogen sikkerhet for, at man vil faa dette; men hvad man skal indgaa paa, det er at yde det og det fra norsk side til gjengjæld for det, som er lovet fra amerikansk side. Det er ikke for selve løftet dette ydes; men det er for de og de opregnede kvantiteter.

Derimot er der ganske vist en række andre punkter i overenskomsten, som jeg kan ha betænkeligheter ved - statsministeren nævnte flere av dem, - og jeg har været i tvil om, hvorvidt ikke enkelte av disse bestemmelser skulde være av den beskaffenhet, at man vanskelig kan gaa paa overenskomsten; men jeg er blit staaende ved, at jeg ikke likeoverfor den holdning, som regjeringen her har indtat, vil opta nogen dissens. Det eneste punkt, som ogsaa for mig er av ganske avgjørende betydning, er det punkt, hvori det oplæste utkast til telegram tar et bestemt standpunkt. Det er med hensyn til det meget omtalte nr. 6 i artikkel IV. Det er her spørmaal om, hvorvidt denne bestemmelse, som paalægger norsk lovgivning og administration begrænsninger med hensyn til bestemmelser, som kan medføre indskrænkning i eksporten, hvorvidt denne bestemmelse er saa at forstaa, at den gjælder baade gjældende love og love, som herefter utfærdiges. Jeg siger "love"; men der tales baade om love og "regulations", og det forstaar jeg derhen, at det omfatter baade love og bestemmelser, som utfærdiges av regjeringen i henhold til lovgivningsmagts bemyndigelse - altsaa bestemmelser, som har lovgivnings karakter, fordi lovgivningsmagts myndighet er delegert til regjeringen. Spørsmålet er: Gjælder denne indskrænkning overfor Norge ogsaa de fra før gjældende love og bestemmelser? Jeg mener for mit vedkommende, at det ikke fornuftigvis kan antages, at Amerika har villet paalægge os ikke at anvende gjældende love. Det maa vite, at den norske regjering som en hvilken som helst anden regjering har baade den ret og den pligt at efterleve lovene og paase, at lovene blir efterlevet. Det kan ikke ha været Amerikas mening at ville paalægge den norske regjering, at den ikke skal paase lovene efterlevet. Hvad Amerika derimot kan ha villet og vil, det er selvfølgelig at sørge for, at der træffes en ordning, hvorefter der ikke skal komme til senere love og senere bestemmelser med hjemmel i gjældende love, som kan medføre indskrænkninger i eksporten. Jeg indrømmer imidlertid, at efter ordlyden kan teksten forstaaes saaledes, som man her frygter for. Den kan forstaaes som omfattende ogsaa den gjældende lovgivning,

og derfor mener jeg, at det er sikrest - forord bryder trøtte - at ta en uttrykkelig reservation paa dette punkt. Det er det, som gjøres i telegrammet. Men jeg har for mit vedkommende ikke nogen frygt for, at man fra amerikansk side skulde ville hævde en saa - jeg hadde nær sagt - absurd forstaaelse, som at meningen hadde været, at man skulde paalægge den norske regjering ikke at paase gjældende love efterlevet. Det eneste, som forsaavidt kan medføre betænkeligheter fra Amerikas side, det er det, at der kan være en frygt, som er grundet i mistro, en frygt for, at vi her med sigte paa allerede gjældende love har en baktanke om, at vi ikke er istand til at opfylde overenskomsten. Overfor dette er der i det utkast til telegram, som er opløst av utenriksministeren, en tilføielse om, at denne haandhøvelse av allerede gjældende love ikke vil være til hinder for opfyldelsen av nogen pligter med hensyn til utførsel til Amerika og dets forbundne overensstemmende med overenskomsten, men alene vil bli anvendt til varetagelse av Norges eget behov. Det er en garanti, som regjeringen der overtar, for at den gjældende lovgivning ikke er til hinder for, at vi opfylder overenskomstens bestemmelser om, hvad der skal utføres til Amerika, men alene vil bli anvendt til varetagelse av Norges eget behov. Det er en saadan garanti, som deri indeholdes, og den skulde være skikket til at bortrydde enhver frygt, som der fra Amerikas side kan være med hensyn til indholdet av den gjældende lov; men at der fra Amerikas side skulde være tænkt paa at gi den norske regjering et paalæg om, at den ikke skal efterleve og paase efterlevet gjældende love, forsaavidt den kunde skade eksporten, det anser jeg som sagt for at være ganske utelukket. For mit vedkommende er jeg derfor blit staaende ved det utkast til telegram, som regjeringen har foreslaat, i den foreliggende form. Jeg gjør det ganske vist med erkjendelse av, at der kan komme mange vanskeligheter ut av overenskomsten, at der er adskillige uklare punkter, og at der er bestemmelser, som kan paa en meget generende maate komme til at paavirke hele vor eksportpolitikk; men jeg gjør det, fordi stillingen er saa vanskelig og kan befryktes at ville bli endnu vanskeligere. Under de omstændigheter, naar man skal veie paa den ene side fordelene ved at faa en overenskomst saapas skrøpelig, som den er, og paa den anden side risikoen ved vedblivende at skulle staa i den prekære stilling, som vi nu er stedd i, - naar man veier disse ting mot hindanden, saa har jeg fundet at maatte ta det standpunkt, at overenskomsten, som den er, med den reservation, som er tat i telegrammet, dog er det, som er at foretrække.

Castberg: Med hensyn til det spørsmaal, som er reist av hr. Bratlie om indledningen til artikkel 4, saa er jeg enig i statsministerens opfatning, og vilde finde det litet heldig, om man nu tok op nogen ændring i det punkt. Det forekommer mig, at hr. Bratlie ser noget skjevt paa det

spørsmål, det her gjælder. Saken er jo den, at hverken Amerika eller Norge kan forpligte sig til at levere et bestemt kvantum; men Amerika forpligter sig til at levere de og de kvanta, forsaavidt ikke force majeure hindrer det, og forsaavidt det har varer, hvad vi gaar ut fra, at det har. Men vi maa selvfølgelig være forberedt paa, at baade naturbegivenheter, krigen osv. kan bevirke, at der blir dekort baade her og der. Det samme er tilfældet for Norges vedkommende. Norge forpligter sig ikke til at levere Amerika visse kvanta av varer; men hvis produktionen i Norge er saa stor, at der, efterat Norges eget behov er dækket, og efter at det, som der er adgang til at utføre til centralmagterne, likeledes er dækket, er betydelige kvanta igjen, saa har Amerika adgang til at kjøpe det. Det er ingen forpligtelse for Norge til at levere et bestemt kvantum av nogen varesort. Det maatte i tilfælde være gjensidig. En regel som den hr. Bratlie nævnte, vilde føre til, at forsaavidt Norge leverer det, som Amerika har forutsat, at det skal faa, saa gjælder overenskomsten, men hvis Norge ikke kan det, saa falder overenskomsten bort, eller er den brutt; men det er ingens mening. Man maa gaa ut fra, at denne overenskomst vil bli praktiseret loyalt fra begge sider, ellers er det umulig at slutte overenskomst mellem civiliserte lande.

Hvad iøvrig det spørsmål angaar, som egentlig har foranlediget, at saken er blit forelagt, nemlig om man nu skal være enig i, at overenskomsten avsluttes paa grundlag av det, som foreligger, saa er jeg enig i, at det sker, og jeg kan forsaavidt henholde mig til den sidste ærede taler. Jeg er likesom han paa det rene med, at denne overenskomst som enhver anden kan fremby vanskeligheter og kan være uklar paa forskjellige punkter, men det er ikke til at undgaa. Det, som det dernæst er spørsmål om, er, hvorvidt man skal anta overenskomsten sans frase, som den foreligger nu, eller om man uttrykkelig skal præcisere den norske opfatning i et enkelt punkt. Med hensyn til dette, nemlig § 6 i artikkel 4, saa forelaa det, da sakens diskussion begyndte i utenrikskomiteen, nærmest i den form, at man skulde si: Denne post kan ikke akcepteres. Men eftersom diskussionen gik frem, saa kom man til det resultat, at man ialfald ikke burde gaa videre end at hævde den forutsætning av denne post, som fra norsk side maatte gjøres gjældende, og jeg var blandt dem, som sterkt fremholdt dette. Jo mere jeg saa paa disse bestemmelser, desto mere vokste mine tvil om, hvorvidt det er nødvendig at gjøre noget forbehold. Naar det i dette utkast, som foreligger fra Amerikas side, heter i denne artikkel, at den norske regjering paatar sig endvidere, saalænge denne overenskomst forblir ikraft "not to adopt or enforce any laws or regulations", hvilket er oversat med anta eller anvende, haandhæve nogen lov eller bestemmelse, medmindre den gaar ut paa at fremme de arbeidende klassers vel, saa var jeg ikke istand til at opfatte og er fremdeles ikke istand til at opfatte dette anderledes end at det maatte bety "gi og sætte ut i livet (enforce) love og

bestemmelser" osv. Det kan ikke ha været hensigten at si, at man ikke skal anvende allerede bestaaende love ved denne betingelse, og jeg mener - hvis jeg ikke misforstod hr. Hagerup Bull - at det er den samme opfatning, han gjorde gjældende om forstaaelsen herav, og at det forsaavidt er nærmest overflødig at gjøre den reservation, som er gjort i telegrammet. Men jeg kan tænke mig, særlig efter en meddelelse, som utenriksministeren gav i utenrikskomiteen om en samtale, han hadde hat med den amerikanske minister, at der kan gjøres en anden opfatning gjældende, og likeoverfor det er jeg tilbøielig til at gaa med paa at gjøre dette forbehold, vel at merke, naar det ikke gjøres som et ultimatum; det har ogsaa faat uttryk i det utkast som nu foreligger, som netop med det for øie at forebygge, at det skulde være et ulitmatum, blev ændret og efter min mening forbedret derved, at det ikke blev nævnt i det telegram, som sendes til Nansen, at denne forstaaelse, som vi har gjort gjældende her var en betingelse for overenskomstens undertegning. Jeg tror forøvrig at betydningen av, enten man har den ene eller anden forstaaelse av det det gjælder her i paragraf 6, er ganske væsentlig overdrevet. Jeg kan f. eks. ikke forstaa det eksempel statsministeren nævnte om Norsk Hydro. Jeg kan ikke forstaa at det ikke skulde gaa an for Norsk Hydro, hvad der end sættes i denne paragraf, at øke sin produktion slik at Norge kan faa sit fulde behov, uten at derved eksporten behøver at mindskes til ententen. Skulde det gaa ut over vor eksport til nøytrale lande, saa er det selvfølgelig beklagelig; men det er heller ingen livsbetingelse for os. Og da jeg ser det slik, at det er en livsbetingelse for os at faa overenskomsten med Amerika, vil jeg ha lagt avgjørende vekt paa at man ikke oppstiller som ultimatum noget om forstaaelsen av denne bestemmelse. Der er talt, og vi vil kanskje høre mer om det, sterke ord om, hvad et lands selvstændighet osv. kræver. Ja selvfølgelig, vil man hævde et lands selvstændighet med hensyn til lovgivningen helt ut uten hensyn til andre lande, saa slutter man ikke traktater som binder dets beskatningsmyndighet eller dets lovgivende myndighet, hvilket jevnlig sker og jevnlig har skedd ogsaa med hensyn til vort land. Men dette er noget som man selvfølgelig endnu mer faar finde sig i under de rent ekstraordinære, jeg hadde nær sagt endevendte forhold som verdenskrigen skaper for alle lande. Den rent ekstraordinære situation som den har voldt, gjør naturligvis at hvert land maa finde sig i indskrænkninger i sin raadighet overfor affærer hvor de ellers ingen indskrænkning finder sig i; de maa finde sig i det under den haarde nødvendighet som krigen medfører. Jeg sier bare: Gud give vi ikke kommer i slike forbindelser, - og for mig staar det saa at faren vil komme ved at vi kommer i forbindelse sydover - at vi kommer i endnu sterkere avhængighetsforhold under de fredelige tider som opstaar, naar denne krig er sluttet; det er faren, at vi skal orientere os sydover, slik at vi kommer ind under denne

vældige jernklo, som ligger der og slaar under sig det ene lille land efter det andet. Jeg vil se hvordan det gaar de smaa landes uafhængighet og selvstændighet naar krigen er over, hvis ikke den magt knækkes.

Da det er paa det rene at dette ikke er betragtet og ikke vil bli betragtet fra vor side som et ultimatum, finder jeg efter omstændighetene at kunne slutte mig til at en reservation som denne gjøres, for at se om det virkelig er meningen at denne bestemmelse skal ha en videre betydning end jeg har nævnt. Jeg er enig med hr. Konow i at det er en risiko ved at gjøre det. Det er selvfølgelig en risiko. Og alle vil beklage, om det skulde føre til at disse forhandlinger strandet; men jeg anser den forstaaelse som her er gjort gjældende, som saa naturlig og nærliggende at jeg vover at være med paa denne risiko. Jeg mener, man kan si det er et stort spørsmål; men at det skulde være et saa stort spørsmål at overenskomsten skulde staa og falde paa det, det vil jeg ikke være med paa. Jeg har ogsaa oppfattet det utkast som foreligger, derhen at det heller ikke er dette utkasts mening.

Mowinckel: Hvad hr. Bratlies betænkelighet angaar, kan jeg nok forstaa den. Man skal i det hele tat forsøke at være føre var paa disse omraader, søke at gjøre sig klar over at en fortolkning, som kan bli til ugunst for os, vil bli utnyttet, hvis den kan utnyttes. Det maa vi regne med, og hvis hr. Bratlies oppfattelse av denne bestemmelse er rigtig, saa vil den være meget betænkelig, det er jeg enig med hr. Bratlie i. Jeg har imidlertid den opfatning efter den engelske tekst, at den ikke kan eller skal i praksis opfattes paa den maate som det her er tale om. At Amerika under henvisning til ordet "allotments", som er tilstaat os i nærmere bestemte kvanta, skulde være berettiget til, selv om det ikke var Amerika mulig at levere varer, herefter at kræve al eksport fra vort vedkommende, det tror jeg ikke, og forholdet vil vel ogsaa i praksis arte sig paa den maate, at en hel del artikler vil der aldrig bli anledning til at faa fra Amerika, mens der for andres vedkommende kan bli vanskeligheter. Der er jo uttrykkelig i overenskomsten git os fuld anledning til, forsaavidt Amerikas evne til at skaffe os de kvanta det selv har nævnt, brister, at søke tilførsler andetsteds. Hvor det gjælder oversjøiske tilførsler, skal vi raadføre os med Amerika, men hvor det gjælder tilførsler fra Europa, der behøver vi ikke, efter den form det nu har faat, engang at raadføre os med Amerika. Jeg tror derfor ikke, at de betænkeligheter, som hr. Bratlie har reist, er av den art, at vi nu behøver at urgere dem likeoverfor Nansen, og derved bringe ind endnu et vanskelig spørsmål. Spørsmålet blev reist i hele sin bredde ved regjeringens første telegram, hvori man meget sterkt henledet opmerksomheten paa, at paragraf 4 indeholdt nye og usmakelig krav; men det har ikke lykkedes at faa dette punkt redigeret anderledes, og nu at reise spørsmålet vil

visselig vanskeliggjøre avslutningen av overenskomsten. Jeg mener derfor at nogen yderligere reservation paa dette punkt, slik som det ligger an, ikke er paakrævet.

Hvad nu hele saken angaar, er vi utvilsomt naadd uhyre langt, siden vi sidst var sammen, og naar vi er naadd saa langt, er jeg ikke i tvil om, at det skyldes den bestemte og faste optræden, som regjeringen har vist, og den omstændighet, at det har lykket utenriksministeren at faa samarbeide ikke mindst med den amerikanske minister her i byen. Jeg vil ikke sige, at Nansen egentlig har lettet dette arbeide saa sterkt, for Nansen har i de sidste maaneder væsentlig forsøkt at slaa koldt vand i blodet paa den norske regjering. Hver gang der fra den norske regjerings side er kommet krav og henstillinger, har Nansen rystet paa hodet og knyttet haanden advarende mot Norge og sagt: "Vær forsiktig, gjør ikke det, eller det brister!" Skulde man latt den angst, som øiensynlig Nansen desværre har været grepet av i de sidste maaneder, overføre paa sig selv, saa hadde man maattet akseptere en overenskomst, som var langt ugunstigere end den, som man nu er naadd frem til, ja saa ugunstig, at jeg for min part overhodet ikke vilde været med paa at akseptere den, fordi den hadde kunnet bringe vort handelspolitiske forhold og vort næringsliv i de allerstørste farer og vanskeligheter. Det er ikke længer siden end i telegrammet av den 19de april, at Nansen telegrafererte til den norske regjering: "Skal forsøke ytterste opnaa regjerings ønske men har litet haab at meget kan naaes særlig paa de punkter hvor norsk regjering nu reiser tidligere ikke omtalte indvendinger som mot artikel 2 paragraf 5 og 6." Nu er resultatet det, at en hel række av de punkter - og jeg kan føie til: de viktigste - hvor den norske regjering har reist indvendinger, er blit imøtekommet, og netop disse punkter, artikel 2, paragrafferne 5 og 6. Naturligvis var der folk herhjemme, som straks vilde kaste sig i støvet og sige: La os bare akseptere det, for det gjælder jo livet - men disse punkter er det lykkes netop ved den fasthet, regjeringen viste, at faa formet helt efter den norske regjerings ønske. I det hele tat har det vist sig, som det efter min mening vil vise sig, naar man har med saa klare og dygtige folk at gjøre som amerikanerne, at i den slags forhandlinger er det godt og fordelagtig, at begge parter optræder som mandfolk.

Jeg skal kortelig gjennomgaa og forklare, at av de 8 à 9 hovedindvendinger vi hadde reist mot det amerikanske memorandum, er nu de allerviktigste indrømmet. Den første var artikel 2, paragrafferne 5 og 6, hvor Nansen advarte os saa sterkt og hadde saadant litet haab om, at vi skulde naa frem. Paragraf 5 indeholdt denne uhyre vigtige bestemmelse om, at klausulbestemmelserne skulde ha tilbakevirkende kraft og gjælde før overenskomsten, og paragraf 6 var den bestemmelse, at klausulerte artikler ikke alene ikke maatte utføres til nøitrale lande, uten at garanti mot deres reeksport beholdtes, men heller ikke nogen vare, som saaledes utførte artikler kunde tjene til

at frigjøre, skulde bli utført. Disse to viktige punkter er nu formet overensstemmende med de norske ønsker. Det tredje punkt var om de 48 000 ton fisk, hvor det ikke var tvil om, at man var naadd til enighet mellem Amerika og Norge, men hvor der allikevel reiste sig nye vanskeligheter, og hvor ogsaa Nansen hadde sine største betænkeligheter om der kunde naaes frem. Ogsaa dette er nu tilfredsstillende ordnet overensstemmende med det norske syn. Med hensyn til artikkel 4 hævdet den norske regjering, at det vilde være svært vanskelig, om De forenede stater - som det blev krævet i det amerikanske memorandum - skulde ha ret til at forlange, "require", alt hvad der var over Norges hjemmebehov. Denne bestemmelse protesterte den norske regjering meget kraftig mot og sa, at det længste man kunde gaa til, var at la Amerika faa en forkjøpsret til de varer det her gjaldt. Ogsaa dette punkt er Amerika nu gaat med paa. Saa har vi det femte dissenspunkt. Det var det, hvori Amerika krævet, at forsaavidt det ikke fik de kvanta av de forskjellige eksportartikler, som det hadde opregnet, saa skulde de minimale eksportkvanta, som vi hadde faat lov at utføre til Tyskland, tilsvarende nedsattes. Her sa den norske regjering absolut nei, og Amerika er gaat med paa det norske krav. Sa har vi endelig det punkt jeg tidligere nævnte: Det var krævet, at den norske regjering skulde raadføre sig med den amerikanske regjering om hvilkesomhelst tilførsler fra vilkenskensomhelst kant, naar den ikke fik dem fra Amerika. Ogsaa der er Amerika gaat med paa det norske ønske, at denne konsultation med Amerika bare skal i finde sted, naar det gjælder oversjøiske tilførsler. Det er endel dissenspunkter, som endnu staar igjen, og det er punkter, som ikke er saa ganske ubetænkelige. Jeg vilde helst, at man skulde ha fastholdt ogsaa disse punkter fremdeles, men jeg indrømmer, at de ikke har saadan betydning, at jeg vilde sette noget større ind paa det. I hovedsaken har vi vundet, og det som endnu staar tilbake, det er av den art, at jeg synes ikke det er værd, at vi risikerer avtalen paa det. Det gjælder spørsmålet i artikkel 5, § 1, om, at hvis en brancheavtale opsiges fra norsk side, saa skal de kvantiteter av varer, som tilføres Norge efter denne brancheavtale, fradrages paa vor ret til de varer fra Amerika. Det er en meget farlig bestemmelse, men den kan selvfølgelig nøitraliseres derved, at der fra norsk side træffes bestemmelser, hvorved brancheavtaler overhovedet ikke kan opsiges uten regjeringens samtykke, saa der vil nok kunne findes en utvei. Likeledes staar igjen bestemmelsen i artikkel 5 § 3 om, at den norske regjering skal tillate enhver kontrol, som fastslaaes i en brancheavtale, men ogsaa dette vil kunne ordnes paa en fra norsk side set tilfredsstillende maate, idet, saavidt jeg vet, alle brancheavtaler skal være gjenstand for regjeringens approbation. Det eneste springende punkt, som nu staar igjen, det er det hvorom der her debatteres, og jeg kan ikke forstaa, at de herrer har ret, som nu

søker at reducere dette til en ren ubetydelighet. Hr. Konow procederer paa - og hr. Hagerup Bull følger ham - at Amerika i virkeligheten ikke kan ha ment, at dette skulde gjælde love, som nu er i kraft, at det skulde gjælde gamle love. Ja, er det slik, at Amerika ikke har ment det, saa er det selvfølgelig ingen vanskelighet deri, at vi nu siger, at vi gaar ut fra, at Amerika ikke har ment det, og da bør vi si det, fordi forord bryter trøtte. Det indrømmer ogsaa hr. Hagerup Bull, og han vil si det, men hr. Konow vil slet ikke si det; han vil la det staa til, han vil vove det, som om vi ikke hadde erfaringer nok i disse vanskelige tider om, hvor viktig det er at ha alle ting paa det rene, før vi kommer til en ordning, fordi at hvis en ordning ikke er klar, saa kommer vi i strid og vanskeligheter bakefter. Vi har oplevet det før, og vi kan oppleve det igjen. Hr. Konow siger blandt andet, at der sigtes formodentlig til utførselsavgifter og den slags ting, og det er rimelig, at Amerika ikke vil at vi skal lægge paa dem. Nei, der kan ikke sigtes til utførselsavgifter og den slags ting, for de ting er uttrykkelig tat med i artikkel 4 i memorandumet. Det staar i artikkel 4 - jeg har desværre bare den engelske tekst, saa jeg maa oversætte - at den norske regjering skal gi exporttilladelse for alle de nævnte varer "free of tax or license charges". Det staar uttrykkelig, at alt skal være frit for avgifter, saa man behøver sandelig ikke i denne paragraf at ta ind nogen bestemmelse, som skulde sigte til fritagelse for avgifter. Saa har det været sagt av hr. Castberg blandt andre, ved en næsten haarfin procedure, at her menes bare nye love, og han har i den anledning skapt en ny oversættelse av ordet "to enforce" i forhold til "law", men jeg tror ikke nogen engelskmand vil akseptere den. Han siger, at enforce betyr at sætte ut i livet. Nei, "enforce" i forhold til "law" betyr at haandhæve loven, og det er en stor forskjel. Han kan heller ikke med den engelske tekst for øie hævde dette, da mellem de to ord "adopt" og "enforce" star ikke ordet "and" men ordet "or". Det staar altsaa "adopt" eller "enforce" "laws and regulations". Det staar ikke "adopt" og "enforce", men det staar "adopt" eller. Og det betyr to forskjellige ting. Man skal ikke gi love ("adopt"), det vil si vedta love eller forskrifter, men man skal heller ikke "enforce", det vil si haandhæve nogen lov eller forskrift, som er til skade for exporten til Amerika. Man siger, at man kan ikke tænke sig, at et fremmed land vil gaa saa langt, men det kan man meget godt tænke sig; hvor det gjælder store importinteresser for Amerika og for ententen som her, kan man meget godt tænke sig, at de vil benytte anledningen og si, at enhver lov eller forskrift, som hindrer eller vanskeliggjør exporten til os, maa ikke haandhæves saalænge denne overenskomst gjælder. Dette er netop en stor risiko, og det kan medføre en saa stærk indgripen i vor bevægelsesfrihet paa dette omraade, at vi sandelig paa forhaand maa sikre os mot en saadan fortolkning. Man har ogsaa fundet en anden trøst, nemlig

at dette med arbeiderlovgivningen skulde fri os, men det siger sig selv, at arbeiderlovgivningen - den er jo meget innskærket - det er en lovgivning til fordel for en bestemt stand, og man kan ikke utnytte denne reservation til at vedta love og forskrifter, som utvidet til at gjælde ogsaa den øvrige befolkning gjør den bestemmelse det her gjælder betydningsløs. Det er efter min mening ganske nødvendig, at der her tages et saa bestemt forbehold, at vi ikke risikerer at bli sittende fast. Hvad angaar formen for det telegram, som skal avsendes, saa gaar jeg ut fra - utenriksministeren sa det ogsaa - at den vil bli overveiet noget nærmere. Jeg tror nemlig, man skal gjøre formen forsiktig. Det er ikke tale om, at vi kan vige paa dette punkt; det kan vi ikke. Vi maa staa fast paa dette punkt, men vi skal ikke forme telegrammet slik, at det paa en maate indbyr Amerika til diskussion om det punkt. Vi skal forme telegrammet slik, at vi siger, at vi gaar ut fra, at dette ikke har været i Amerikas tanke, men at vi for sikkerhets skyld, netop for at bryte fremtidig trøtte, gjerne vil ha konstateret, at saa er tilfælde, og at bestemmelsen derfor ikke kan gjælde vore tidligere love og forordninger. Og vi skal ogsaa uttrykkelig lægge til, at vore tidligere love og forordninger ikke er slik, at de kan brukes til skade for de rettigheter og de fordeler, som Amerika opnaar ved denne overenskomst. Formet paa denne maate tror jeg, at overenskomsten nu er i orden, men det forutsætter - og derom har man ikke lov til at tvile - at Nansen lægger godviljen til, og at den omstændighet, at han gjerne vil reise en dag før, ikke er tilhinder for, at han bringer dette frem. Det siste svartelegram, som Nansen har sendt den norske regjering paa dens rolige men bestemte telegram, kan ikke karakteriseres som andet end høist upassende.

Sparre: Saavidt jeg forstod, var det nu allerede bestemt, at det telegram skulde sendes, som regjeringen og utenrikskomiteen er kommet overens om.

(Konow: Det skal avgjøres nu iaften).

Jeg hører hr. Konow siger, at det skal stemmes over det, men det er jo ikke et beslutningsdygtig Storting, saa det kan det vel ikke bli tale om. Jeg har gaat ut fra, at dette allerede er bestemt, saa forsaavidt skulde det ikke være stor opfordring til at uttale sig om saken, men da vi jo er forespurt her, om vi har noget at si, saa vil jeg faa lov til at si min mening, og jeg skal gjøre det i faa ord. Jeg er i alt væsentlig enig i det, som blev uttalt av hr. Konow, at det ikke nu er grund til at sende noget ultimatum fra Norge. Hvis det telegram som nu er opløst, er at forstaa som et ultimatum, saa er jeg uenig i det, men en anden sak er det, hvis det ikke er at forstaa paa den maate. Jeg har kun hørt det en gang, saa jeg kan ikke fuldt ut dømme om det, men jeg mener, det er høist

risikabelt paa et punkt som dette at ville sette forhandlingerne i fare. Jeg anser det saa farlig, at jeg for mit vedkommende ikke paa nogen maate kan tilraade det. Hvad denne omstridte § 6 angaar, saa er jo den, kan jeg vel si, ikke værre og gaar ikke længere ind paa vor selvbestemmelsesret end mange andre - eller kanskje ikke mange, men andre traktater, som vi har med utlandet, som vitterlig binder vor lovgivning. Men jeg mener, at den forstaelse av den engelske tekst her, som er blit forfægtet blandt andet av den sidste ærede taler, ikke er rigtig. Efter min mening er den feilagtig. Naar der brukes det uttrykk, at Norge skal forpligte sig til ikke at "adopt or enforce any laws and regulations", saa mener jeg, at det rettere betyr, at man skal forpligte sig til ikke at vedta eller sette i kraft nogen lov eller reglement o.s.v. Alting maa jo sees i sammenheng, og "enforce" set i denne sammenheng kan efter min mening ikke oversettes med "haandhæve". Det er mulig, at man ved at slaa op i et leksikon vil finde ordet "haandhæve", men det har ikke noget at si her. Det betyr i denne forbindelse her at "sette i kraft". Jeg skal faa lov til at peke paa en ting, netop i teksten av denne paragraf, som viser, at det i hvert fald er al sandsynlighet for, at jeg har ret. Paragraffen begynner nemlig saaledes: "Norwegian Government further undertake that, while this agreement remains in force, it will not adopt or enforce any laws and regulations" o.s.v. der er der altsaa brukt det samme ord i linjen ovenfor, hvor det staar: "While this agreement remains in force", d.e. saalenge denne overenskomst er i kraft - in force - og baktefter tales der om "enforce laws and regulations" - altsaa sette i kraft. Nu er det sagt her, at den amerikanske minister her skulde ha uttalt sig for, at der nok kunde lægges en saadan betydning som "at haandhæve" i ordet "enforce", men det bør man vel ikke legge saa meget merke til av den grund, at naar der allerede fra norsk side er tvil om det, saa kan ikke den amerikanske minister her binde sin regjering ved at uttale noget andet. Han er, mener jeg, forpligtet til at la det staa ved det. Men det er mig umulig, naar jeg læser dette i sammenheng - og ogsaa efter ordlyden - at lægge anden betydning i "enforce" end "at sette i kraft", akkurat som ordet ovenfor "in force" betyr "i kraft".

Saaledes som jeg har forstaat hr. Mowinckel, saa mener han, at det telegram, som nu skulde gaa fra Norge, ikke er noget ultimatum - eller ikke var at forstaa som et ultimatum. Ja, hvis det der er, eller hvis det i det hele tat er av den art, at det ikke kan sette vedtagelsen i fare, da har jeg intet imot det, men er det at forstaa som et ultimatum eller saapas nær et ultimatum, at det kan sette forhandlingerne i fare, da vilde jeg ikke ha været med paa det, hvis jeg hadde været raadspurt paa et tidligere tidspunkt.

Utenriksminister Ihlen: Med hensyn til disse ord "adopt" og "enforce" kan der naturligvis trættes om oversættelsen. Hr. admiral Sparre sa, at naar den amerikanske minister blev spurt om dette, hvorom der var reist tvil fra norsk side, saa maatte han ogsaa holde paa det, at der kunde være tvil; men dertil vil jeg si, at det mener jeg, han ikke er forpligtet til at gjøre. Og jeg har bevis for det, for nederst i denne § 6 staar ogsaa en uttalelse om noget andet, og der var der fra norsk side reist spørsmål om, hvorvidt den gjaldt baade for første og anden del av paragrafen, saa der var der ogsaa fra norsk side reist tvil. Og jeg spurgte den amerikanske minister om hans mening, og han sa, der er ingen tvil; det, som staar nederst, gjælder blot for anden del av paragrafen. Jeg skal ikke komme nærmere ind paa dette; men jeg vil bare gjøre opmærksom paa en ting. Vi har nu hørt i saa lang tid, at naar vi vil gjøre vore meninger gjældende, saa spørges der: ja men er det ikke et ultimatum, og naar man siger det og det, saa er det et ultimatum. Vi har paa en række punkter været nødt til at si til den amerikanske regjering, at vi kan ikke acceptere det og ikke det, og man har spurt, er det ikke et ultimatum. Vi har sagt, vi maa allikevel fastholde det, og Nansen har fremholdt for den amerikanske regjering punkt for punkt, at vi ikke kan acceptere det, og hvad er resultatet? Jo, i det telegram, som jeg nylig oplæste, som er sendt fra Washington 27de april, altsaa i lørdags nævnes de væsentlige punkter. Det begynder med klausulers tilbagevirkende kraft § 5 og § 6 artikel 2, og saa har vi fiskefordelingen og en række punkter. Jeg skal ikke trætte forsamlingen med at nævne dem allesammen. Vi har en række punkter nedover, og for manges vedkommende har vi sagt, at vi kan ikke acceptere dem. Det har altsaa forsaavidt været et ultimatum, det vil si vi har sagt like ut, at vi kan ikke acceptere dem. Og naar jeg saa ser paa dette telegram og tæller efter, saa er det 10 forskjellige punkter, som alle er imøtekommet. Det er sendt fra Washington sidste lørdag. Det synes ikke at tyde paa, at man er saa ganske træt i Washington, og kanske heller ikke Nansen er saa ganske træt, saa jeg mener, at vi maa staa den risiko og si paa en høflig maate, at vi heller ikke finder at kunne acceptere dette - det vil si, at vi siger det i den form, som er foreslaaet, at vi mener, det skal forstaaes paa den og den maate. Jeg har læst det op før og skal ikke gjøre det nu. Jeg mener, at vi faar gjøre det og se, hvorledes det gaar. Jeg tror, at vi ikke skal være saa altfor ræd for at faa et ultimatum. Mit haab er, at det skulde gaa i orden, saaat Nansen kan komme tilbage i fastsat tid med første "Bergensfjord", eller hvis det ikke sker, at Nansen skulde bli noget længere eller i værste tilfælde, at Bryhn faar fortsætte forhandlingerne i Washington.

Myrvang: Jeg indbilder mig ikke, og jeg vil ikke indbilde andre, at jeg har nogen fuld oversigt over de

forskjellige punkter i denne overenskomst, men jeg har bedt om ordet for at uttale den forstaaelse, som jeg har av disse forhandlinger. Jeg har fulgt disse forhandlinger og de meddelelser, som har været git, med opmerksomhet hele tiden. Det er jo beklagelig, at det har gaat saa smaat, som det har gjort. Jeg tror, det for en stor del kommer av, at de forhandlende parter staar litt for mistænksomme likeoverfor hinanden, de ræsonnerer ut fra forskjellige forhold, og derfor har de let for at misforstaa og mistænke hinanden. Jeg gaar ut fra, at hvis denne overenskomst kommer istand, saa er det, fordi den er til gjensidig fordel for begge parter, og da kan jeg ikke skjønne, hvorfor den ene part skulde chikanere den anden. Og naar vi nu er kommet saa langt, som vi er kommet, saa mener jeg, at vi maa gjøre alt, hvad vi kan, forat overenskomsten kan komme istand. Vi maa ikke paa nogen maate stille os slik, at forhandlingerne strander, og at det hele gaar istaa. Vi faar huske paa, at vi i Amerika har landsmænd, og at deres indflydelse ogsaa vil gjøre sin del, og vi maa gaa ut fra, at Amerika som en venligsindet stat vil ikke bruke den overenskomst til at underkue os eller paa anden maate fortrædige os, ikke mere end høist nødvendig for deres egen skyld ialfald. Og vi maa gaa ut fra, at vi, efterat denne overenskomst er vedtat, fremdeles vil være herre i vort eget hus, det vil være os, som vil praktisere dette, og Amerikanerne vil ikke blande sig ind i vore indre forhold mere end høist nødvendig. Derfor mener jeg, at den største skuffelse, som nu vilde ramme vort folk, vilde være det, at forhandlingerne gaar istykker, og at der ikke blir nogen overenskomst. Derfor vil jeg tilraade, at man nu sætter alt ind paa at faa overenskomsten istand. Jeg synes, at disse punkter, som man her har talt om og været bange for, maa forstaaes paa den maate, som er gjort gjældende særlig av hr. Hagerup Bull og hr. Konow. Jeg kan ikke forstaa det paa anden maate. Og jeg mener som hr. statsminister Knudsen, at naar overenskomsten skal praktiseres, saa vil det ske med rimelighet. Det vil ske, saalænge vi staar i et venskabelig forhold til Amerika, og det gaar jeg ut fra, at vi skal fortsætte at gjøre. Men hvis det skulde ophøre, - ja saa er forholdene slike, at da kan vi vente os hvadsomhelst; men det maa vi da ikke gaa ut fra. Jeg vil altsaa kort og godt tilraade, at vi nu faar en ende paa disse forhandlinger, og at vi gaar med paa Amerikas forlangende - men selvfølgelig ikke paa mere end det, som er absolut fornødent.

Halvorsen: Ja jeg skal likesaalitt som den foregaaende taler gi mig ut for at ha nogen oversigt over den hele overenskomst og alle de vigtige punkter i den. Med hensyn til det punkt, som der nu snakkes om mest, men som ikke var det, som jeg egentlig tok ordet for, vil jeg si, at hvis vi her skulde akseptere vilkaar, hvorefter vi satte mere i system eller mere prisgav os til ententens utsendinger end nu er tilfældet, saa staar det for mig

slik, at det omtrent ikke vilde bli værende her i landet. Og forsaavidt er jeg ikke rød for at gaa noksaa langt, naar jeg siger: nei det kan jeg ikke gaa med paa. Men naar jeg tok ordet, saa er det, fordi jeg alt længe har hat en beklemmende følelse av, at vi ikke staar i den rapport med de andre skandinaviske land, som ønskelig kunde være, at vi istedenfor at fremme det, som præsident Mowinckel talte om her ved en leilighet, samhold i Norden, isolerer os i Norden. Jeg hadde i det forrige møte her for lukkede døre tænkt at interpellere regjeringen om, hvorledes det stod med bestræbelserne for at fremme samarbeidet i Norden, hvorledes dette med varebytte laa an. Jeg kom ikke til at gjøre det, fordi industriministeren gav opplysninger om det og forklarte os, hvorledes det hele laa godt an. For mig har det længe staat slik, at det, som vi med nogenlunde sikkerhet kan regne med, naar det kommer til stykket bortsett fra vor egen produktion, det er, hvad vi kan opnaa gjennom dette samarbeide i Norden. Jeg tror, det er av gjensidig interesse for landene og at vi gjensidig kan hjelpe og støtte hinanden, og jeg tror, at det har ikke betydning bare for den nuværende situation, men jeg tror, det har betydning ogsaa for tiden efter krigen, for den økonomiske krig, som da vil følge efter. Jeg vil faa lov til at spørre regjeringen - utenriksministeren da vel nærmest - hvorledes blir forholdet? Jeg vil gjerne ha klar besked om det. Risikerer vi noget her ved denne overenskomst, eller utelukker vi os ved denne overenskomst fra det vi kalder samarbeidet i Norden? Hvis det er tilfælde, saa er det jo en betænkelig sak. Jeg vil ikke ha uttalt noget om, hvorvidt man ikke allikevel maa gaa med; men jeg vil gjerne ha klar besked. Jeg antar, at dette moment ogsaa vil interessere mange av de andre herrer i salen, vi som ikke har været med i utenrikskomiteen; der er det selvfølgelig diskutert.

Bratlie: Ja det moment, som hr. Halvorsen bragte paa bane, har jeg ganske nylig bragt frem i utenrikskomiteen, og jeg har fremholdt det samme, som han har nævnt. Jeg tror dog, han stillet sit spørsmål litt for pointert, naar han sa, at han vilde spørre utenriksministeren, om dette utelukket samarbeide i Norden. Det gaar jeg ut fra, at det ikke vil gjøre, om denne overenskomst kommer istand. En anden sak er, at denne overenskomst efter mit skjøn vil vanskeliggjøre samarbeidet eller rettere kan komme til at vanskeliggjøre samarbeidet i Norden, det tror jeg nok, det kan bli vanskelig at svare ikke kan bli tilfældet. Jeg har i komiteen anbefalet at vi skal forsøke at komme i et nærmere samarbeide med de andre skandinaviske land netop under den nuværende situation. Det var imidlertid ikke for at tale om dette jeg bad om ordet nu, men det var for at gjøre en bemerkning til hr. Castberg. Det var ingen sak, hvis det forholdt sig saa, som hr. Castberg sa, at Amerika og Norge blir akkurat likedan stillet efter denne overenskomst, at ingen faar

nogen forpligtelse til at skaffe den anden part de varer, der er tale om, og at i det hele begge staar lige. Men saa vel er det nok ikke. For det første er der naturligvis den forskjel, at vi er det lille land i forhold til det store, det har sin betydning, men det er der dog intet at gjøre ved. Men dernæst er der ganske væsentlig forskjel, ogsaa naar vi ser paa selve overenskomstens indhold. Den indeholder i § 2, at War Trade Board ikke har noget imot, at Norge fra amerikanske havner mottar de varer, som er opregnet i endel bilag, bilag som vi ikke engang har faat, - vi har ikke andet at holde os til med hensyn til hvad der staar i dem, end at vi selvfølgelig maa gaa ut fra, at Nansen har kontrollert, at det som deri opregnes, stemmer med, hvad Amerikas tidligere note, som er offentliggjort for nogen tid siden, opregnede. Jeg vil ha gjort opmerksom paa dette, Amerika har ikke noget imod, at vi fra amerikanske havne mottager de i bilagene nævnte varer, som vi selv kan skaffe os og faa kjøbt. Helt anderledes er det med de varer, Amerika og dets allierede skal have fra os. De omhandles nøie og udførlig i selve overenskomsten. Amerika og de allierede skal have forkjøbsret til vore varer, og overenskomsten regner nøie op 1, 2, 3, 4 o.s.v. de kvantiteter som mindst skal være disponible for dem af de forskjellige varesorter. Derefter kommer bestemmelser som har til hensigt at hindre, at der skal kunne indtræde nogen vanskelighet for Amerika med at faa altsammen, Amerika vil ha de og de sikkerhetsforanstaltninger, deriblandt den, som der nu er tat reservation om av den norske regjering, at vi ikke skal ha lov til at vedta, haandhæve eller utgi nogen lov, som paa nogen maate kan vanskeliggjøre at Amerika kan faa sine kvanta. En noksaa streng bestemmelse, tænker jeg man må medgive; nogen tilsvarende bestemmelse til betryggelse for Norge findes saavist ikke i denne overenskomst. Den bemerkning, som hr. Castberg gjorde om lige stilling og vilkaar er derfor, selvom man bortser fra, at vi staar som et litet land overfor et stort, langt fra at være rigtig. Faren er der for at vi kan blive ilde stedt, det kan man ikke negte, og der er jo heller ingen andre end hr. Castberg som har benegtet, man finder bare ikke, at risikoen er av den betydning, at man nu vil gjøre nogen indsigelse mot det som er os budt. Jeg mener, efter hvad jeg har sagt, at dette er den første anledning, vi i virkeligheten har, til at gjøre, hvad vi kan for at faa ændret den artikkel 4, som der er spørsmal om at vedta, den som regjeringen før uten videre har avvist, men som der nu er spørsmal om i en ændret form. Jeg tror, at det er av saa stor betydning, at vi maa forsøke paa at faa ind i denne artikkel, at det er de varer som vi faar, og ikke de, som Amerika har uttalt i overenskomsten, at vi kan forsøge at skaffe os, som maa blive det bestemmende, dersom der bliver spørsmal om mangler i de kvanta, vi skal faa fra Amerika, og som følge deraf om, hvad vi pligter at lade gaa fra os til Amerika og de allierede af norske varer.

Buen: Jeg venter mig ikke bare godt av denne overenskomst som eventuelt kommer istand paa denne maate. Jeg tror og frygter for, at vi kommer ind i et hav av nye vanskeligheter, naar overenskomsten er bragt i havn. Men det er vel saa - jeg har forsøkt at følge med saa godt, jeg har kunnet, i det stof som er forelagt os, - det er vel saa, at der er blit en viss sikker forvisning om, at der er farlig, hvis vi ikke faar denne overenskomst, og vi maa gjøre det ytterste for at faa den av hensyn til vor forsyning. Det er mulig, at vi mister forsyninger, som vi ellers kunde ha faat, ved denne overenskomst, der er en fare i dette, som er pekt paa fra hr. Halvorsens side. Det har da ogsaa været nævnt i utenrikskomiteen, nødvendigheten av skandinavisk samarbeide paa dette felt; men som stillingen ligger an, saa skjønner ikke jeg rettere end at man nu faar gjøre dette sidste forsøk paa at faa overenskomsten istand - trods alle batenkeligheter; men det vil jeg ogsaa ha sagt, at skulde man gaa med uten reservation paa den bestemmelse, som nu her specielt har været under debat, da tror jeg, man gjorde klokest i at undvære overenskomsten: for det er vel den største fare, som kan ramme os, at vi slipper en anden nation ind i vort land til saa at si at administrere alle vore ting. Det tør ikke jeg være med paa, og jeg tror, at om jeg skulde votere over overenskomsten uten dette forbehold, som findes i det fremlagte utkast, saa vilde jeg stemme mot, at man overhodet skulde ha nogen overenskomst. Men som tingen ligger an, finder jeg - og jeg er bemyndiget til ogsaa at si, at min partifælle Lian, som har deltatt i utenrikskomiteens møte idag, men som maatte forlate forsamlingen, er enig i det - at maatte stemme for det forslag, som foreligger fra regjeringen.

Statsraad Blehr: Jeg har den mening, at vi staar under en slags tvang, som gjør, at vi maa gaa paa en traktat, som i høieste grad frembyder store vanskeligheter og farer. Naar jeg ser mig om, hvorledes andre smaa nationer er blit behandlet, naar de ikke kommer i et godt forhold til de mægtige, saa mener jeg, at vi faar gjøre vort yderste for at komme i et godt forhold først og fremst paa den ene kant og vi har jo opnaadd det, saavidt jeg kan skjønne, gjennom de fortsatte forhandlinger, ved at drive frem likeoverfor Amerika nye krav og ikke akseptere dette, som blev sagt at skulle være et ultimatum fra Amerikas side, ved at staa fast paa, hvad vi fandt var nødvendig. Ved at gjøre dette mener jeg, vi har opnaadd ogsaa at kunne være trygge paa den anden side. Stillingen har været saadan her under forhandlingerne tidligere, at det var spørsmaal om at kaste sig uten videre i armene paa den ene kant uten hensyn til, om vi derved risikerte noenting fra den anden side. Regjeringen har nu naadd derhen, at man sandsynligvis er tryg paa begge sider, tryg for de værste ulemper, tryg for, at man fremdeles kan holde sig utenfor krigen. Men der er mange andre ting igjen.

Traktaten, saadan som den foreligger, kan byde paa - jeg er enig med dem, som har uttalt det - mange skuffelser, og jeg tror, man kan komme til mange gange, naar en ting hænder, at sige: "Staar det i traktaten? Hadde jeg visst at det stod i traktaten, at det skulde være konsekvensen av traktaten, saa vilde jeg ikke været med paa den." Vi hører generalkrigskommissær Bratlie si idag, - han fæstet sig ved et enkelt punkt, - at vi ikke har sikkerhet for at faa de varer, som Amerika har lovet os. Det er noget, som er gammelt under disse forhandlinger. Vi kunde ikke faa nogen garanti for, at Amerika skulde skaffe os disse varer ---

(Bratlie: Nei, det er en misforstaaelse, det er ikke det. Men vi staar ikke frit, om vi ikke faar dem.)

Statsraad Blehr: Det blir det samme. Vi er bundne. Vi har jo lovet, at Amerika skal faa varer hos os; men vi har ikke kunnet skaffe os sikkerhet for, at Amerika skal skaffe os varer, men at ta det punkt op paanyt, det kan jo ikke gaa an. Vi har stillet os paa den side, at vi haaber, at vi skal faa dem; vi har uttalelser fra ikke alene Amerika, men fra de andre allierte lande, for, at de interesserer sig for, at vi skal faa dem. Det er i det haab, at vi har nøiet os dermed; men sikkerhet har vi ikke for, at vi faar, hvad vi vil ha, og det kan jo hænde, at det, som hr. Bratlie siger, kan vanskeliggjøre, at vi kan faa varer til kompensation likeoverfor Sverige og Danmark. Det er ogsaa ganske sikkert. Men jeg mener, vi maa gaa med paa dette allikevel; fordi vi staar under andre farer og anden tvang, saa tror jeg det. Under sterke tvil - ikke tvil likeoverfor ønsket om at faa en traktat, det har jeg hele tiden ønsket, men jeg har været blandt dem, som har villet kræve at faa saa meget, at vi var nogenlunde tryg først og fremst paa den anden side. Saa gjælder det da spørsmålet om fortolkningen av denne paragraf. Det kan hænde, at de har ret, som siger, at det ikke har været meningen fra Amerika at komme med et saa voldsomt krav som det, at det skulde ha nogen indflydelse paa vor gjældende lovgivning; det har kun tænkt sig, at vi skulde forpligte os til ikke at vedta nogen lovgivningsbestemmelser eller nogen reglementer, som skulde hindre Amerika fra at faa sine varer, og isaafald mener jeg, vi faar binde os. Dette har vi gjort mange gange før. Første gang, det spørsmål var oppe, det var, da traktaten med Frankrige blev avsluttet. Da var der en stor principiell debat i Stortinget. Traktaten blev nemlig avsluttet paa 12 aar, og det blev da hævdet, at det var at binde Stortingets beskatningsmyndighet. Det blev slaat fast, at det hadde man adgang til, og siden har man mange gange gjort det, og jeg mener, man maa gjøre det ogsaa nu. Men jeg tror, at hvis der er nogen tvil om den fortolkning der, saa er det rigtig, at man har den reservation, som man har tat. Det kan hænde, at man svarer, det er en selvfølge. Det er det hele, vi risikerer. Noget ultimatum er det selvfølgelig

ikke. Man har sagt hele tiden til os, at gjør du det og det, saa er det et ultimatum; men formen her er jo bare den, at vi bemyndiger Nansen til at undertegne under de og de vilkaar. Saa kan jo han svare igjen. Hvis det ikke gaar, saa faar man ta under ny overveielse, hvad han siger. Det er jo ikke mulig at gi en note eller en meddelelse til fremmede magter i mere rolige og beskedne former, kan jeg gjerne si, end saadan som denne note her er formet.

Med hensyn til den anden ting, forholdene efter krigen, vil jeg si, siden jeg nu har ordet, at det ser jeg litt anderledes paa end mange av dem, som har uttalt sig. Der har saa ofte været tale om forholdene efter krigen, og jeg tror ikke, det er godt at ha nogen fuld oversigt over det. Men naar man tænker sig, at vi skulde faa en saadan særlig heldig stilling ved et skandinavisk forbund - der har jo været oppe spørsmal om toldforbund og toldunion og alt saadant noget - saa mener jeg efter min opfatning av naturforholdene i de 3 lande og forholdene i det hele, at det vanskelig kan komme istand. Nu under krigen kan vi kanskje yde hinanden stor hjelp ved at skaffe hinanden de ting, som ikke er almindelig handelsvare længer. Nu er jo alle ting forrykket, alle gamle handelspolitiske begreper er jo snudd aldeles om. Medens det i gamle dage gjaldt at sælge saa meget som mulig - det var en fordel at faa sælge saa meget som mulig - saa er det nu varerne, man kjøper. Men naar de gamle forhold kommer tilbake, naar alting blir aapent, saa tror jeg man kommer igjen til det, at samarbeide i den forstand er vanskelig at opretholde. Vi har en saa forskjellig handelspolitikk og vore naturlige forhold er saa forskjellige, at det at bygge noget paa det tror jeg ikke man skal, saa av den grund nærer jeg ingen frygt for vanskeligheter likeoverfor de andre lande heroppe. Jeg tror, at denne traktat, som vi har sluttet, kan være vanskelig likeoverfor varebytte nu under krigen; men, som sagt, jeg ser ingen anden utvei, end at vi nu maa se at faa den istand.

Castberg: Det var en bemerkning om det sproglige spørsmal, som har vakt nogen interesse. Jeg vil gjøre opmerksom paa, at i den store Websters engelske dictionary (engelsk - engelsk) er det med hensyn til ordet "enforce" forklaret, at naar det gjælder to enforce laws, uttrykket altsaa brukes likeoverfor love, saa betyder det "to put in effect, to cause, to give effect to, to execute with vigour" - d.v.s. foranledige, at de med kraft blir sat ut i livet. Dette er den rette opfatning, og det bestyrker mig i, at meningen med dette uttryk i utkastet til den amerikanske overenskomst kan vanskelig ha været en anden end det, som siges som en forutsætning her. Jeg vil gjerne ha sluttet mig til og præcisert det, som fra alle hold nu er fremholdt, at dette ikke er noget ultimatum, og at det vilde være beklagelig, om det skulde føre til nogen utsættelse med den endelige vedtagelse. Jeg vil derfor henstille til utenriksministeren at foranledige, at der

samtidig med at dette svar avgaar blir git tilkjende for Nansen, at det er forutsætningen, at han maa bli, indtil dette er bragt i orden. Det har været tale om, at han vilde reise den 4de mai. Senere er det oplyst, at det skib, han hadde tænkt at reise med, neppe gaar før 11te mai. Men i en saadan tilkjendegivelse til Nansen vil selvfølgelig ogsaa ligge et varsko til ham om, at hvis ikke dette kan opnaaes, saa er ikke det det samme, som at forhandlingerne er at betragte som avbrutt. Paa en eller anden maate at give det tilkjende for Nansen tror jeg har sin betydning, og jeg er enig med de talere, som har uttalt - specielt kan jeg slutte mig til de uttalelser, som forsaavidt faldt fra hr. Myrvang - at det vilde vække en stor skuffelse utover hele landet, om der nu igjen skulde bli nogen længere forhaling, for ikke at tale om avbrytelse, av denne overenskomsts avslutning. Jeg vil forøvrig gjøre opmerksom paa - jeg vet ikke, om det er kommet frem - at naar det staar "laws and regulations", saa opstaar det spørsmaal, hvad forstaaelse man end har av denne bestemmelse: Hvordan gjælder det da med t.ex. nye kongelige resolutioner "regulations" i henhold til gamle love? Jeg tror, at hvis man i det hele tat vil trække op i en saadan bestemmelse bestemte linjer for, hvordan det skal være, saa kommer man tilkort, hvis man ikke bygger paa gjensidig loyalitet ved gjennomførelsen. For det er umulig at trække op fuldt betryggende detaljerte regler her. Jeg har hat betæneligheter og har betæneligheter ved en saadan henvendelse som den, der sker her nu. Men jeg mener, at det, som man forutsætter, det skulde være selvfølgelig, og det reducerer forsaavidt mine betæneligheter. Sluttelig vil jeg si med hensyn til det spørsmaal, som er reist om det nordiske samarbeide, at jeg er ganske enig med statsraad Blehr i hans syn paa det regulære samarbeide mellem de nordiske lande. Men, som ogsaa statsraaden selv antydet, det utelukker ikke, at der i denne tid bør gjøres, hvad gjøres kan, for et samarbeide, og jeg vil gjenta her, hvad der er fremholdt i utenrikskomiteen, at det synes dog at maatte kunne opnaaes. Jeg er viss paa, at utenriksministeren baade har interessert sig for det og er enig i det. Der maatte kunne opnaaes en mere intim kontakt med det svenske og det danske utenriksstyre netop om disse forhandlingsspørsmaal, saa at man holdt hinanden à jour med, hvordan det laa an for de 3 lande. Nu er det vist temmelig smaat bevendt med det.

Sparre: Jeg vil bare si det, at naar jeg har talt et par ord om dette enkelte punkt, som foreligger her, saa er det ikke, fordi jeg derved vil ha sagt det, i tilfælde jeg blev spurt, at min mening blev æsket angaaende traktaten i det hele tat, at jeg ikke da kunde ha ogsaa andre ting at bemerke. Men i det hele tat har jo ikke disse forhandlinger med Amerika været forelagt stortinget, saaledes at stortinget paa noget punkt har kunnet gripe ind. De har været ført av regjeringen med assistanse av

utenrikskomiteen, saaledes som ogsaa jeg mener rigtig er, og naar der derfor nu er bragt paa tale et punkt, som jeg forøvrigt trodde allerede var avgjort, av hr. Bratlie, saa vil jeg ingensomhelst mening ha uttalt om det, likesom jeg i det hele tat ikke vil ha uttalt nogen mening om denne traktat i sin almindelighet.

Konow: Den ærede præsident Mowinckel uttalte, at jeg procederte paa det eller det. Jeg har sagt noksaa kort min mening om disse forskjellige punkter, men hvad de herrer, som staar paa samme side som præsident Mowinckel, har procedert paa, det var betydningen av ordet "enforce", og der anfører de som autoritet den amerikanske minister, men han kan ikke norsk. Hvordan han saa skal være autoritet i oversættelse av engelske ord til norsk, det skjønner ikke jeg, jeg tror heller ikke, at hr. Mowinckel forstaar det. Men det, som det her gjælder, det er altsaa, om man skal gaa ut fra, at den lovgivning, som vi kommer til at træffe her i landet, eller de kongelige resolutioner, som blir utfærdiget, om de kan gripe forstyrrende - her staar det "gripe forstyrrende ind" i den eksport til Amerikas Forenede Stater eller deres allierte av de artikler, som her er nævnt. Jeg vet sandelig ikke, hvorledes de skulde kunne gripe forstyrrende ind i dette. Med hensyn til økningen av matproduktionen, som man heller ikke skulde hindre for eksporten til Amerika, saa er den samme betingelse tat om det. Selvfølgelig maa det være tillatt at hindre en saadan økning, likesom det er tillatt at hindre eksporten, hvis det er til fordel eller beskyttelse for arbeiderklassen, ikke arbeiderlovgivningen men arbeiderklassen, staar der uttrykkelig efter en korrekt oversættelse. Men det staar endnu en anden ting her likeoverfor denne sidste bestemmelse om, at der ikke maa træffes love eller resolutioner, som kan hindre økningen av matproduktionen, der staar en bestemmelse om, at hvor saadan økning kan ske uten skade for det virkelige norske hjemmeforbruks behov. Det tror jeg er en noksaa god betingelse. Jeg skjønner ikke, hvordan man skal kunne hindre en økning som da virkelig vil være generende for os. I det hele tat tror jeg, at man har gjort alt for meget ut av disse bestemmelser. Det er sagt dette, at det ikke er et ultimatum, - ja det er et bestemt paalæg til Nansen om, at han ikke kan akseptere, ikke kan undertegne overenskomsten, uten at han faar dette rettet; det maa være meningen med den ordlyd, som man har git utkastet, og det vil jeg ikke være med paa. Jeg vil ikke være med paa at resikere, at det hele kan gaa i stykker nu. Man har sagt: vi har holdt en bestemt linje, utenriksministeren har vist forsigtighet og bestemthet og derfor har vi faat saa meget igjennem. Ja jeg tror nu det, at meget skyldes Nansens dygtighet til at forhandle. Jeg har den tro, at den mand, som har været derover, har vist stor dygtighet, men det er dog ikke alt, vi har faat igjennem, som utenriksministeren har sagt, han ikke kunde akseptere. Her

er flere punkter - jeg tror, det er en fire fem punkter, hvorom han har sagt, at vi kan ikke akseptere det, og dette at man har faat en hel del punkter igjennem, at man litt efter litt ved fortsatte forhandlinger har faat snart det ene og snart det andet punkt igjennem, det opfordrer ikke til at vedbli med den trafik, for engang kan de si: nei nu vil vi ikke forhandle lenger, nu faar det være en ende paa dette, og derfor tror jeg, det er for resikabelt, og jeg vil ialfald ikke stemme for, hvis der blir adgang til avstemning, at dette svar gives Nansen paa hans sidste telegram. Det blev sagt, at vi ikke kunde stemme her, da vi ikke er beslutningsdygtige, men i 1905 var det ofte tilfælde, at man satte en sak her under avstemning uten at man netop tok hensyn til, hvormange der var tilstede i Stortinget; forsaavidt kan man da nok stemme, for at man kan faa se det virkelige resultat av avstemningen. Men om vi gjør det, er en anden sak. Jeg har nu sagt min mening, at jeg tilraar, at man ikke burde satte dette som en betingelse for overenskomstens undertegnelse, for jeg tror, det kan gaa i stykker.

Trædel: Eg gjeng ut fraa, at her ikkje vert nokor avrøysting um dette, og daa kan det kanskje, um ein ikkje kann tilføra saki nokon opplysning, vera riktig, at me smaafolk segjer vaar meining og. Eg vil difor gjera det med eit par ord. So vidt eg skynar, so er det, som hev skilt desse tvo partar, som stend imot kvarandre, at den eine reknar det for uturvande aa segja det, for det skulde vera sjølv sagt, at meiningi er slik. Eg maa daa vera samd med hr. Mowinckel, naar han segjer, at det er likevel betre aa vera fyre var. Er det meiningi det, som hr. Hagerup Bull trur, at det er, og det som hr. Konow trur er meiningi med dette, so skulde det ikkje vera nokon resiko ved aa gjeva den beskjed til Nansen. Er det derimot ikkje meiningi, so er det tydelegt nok, at daa er det tenkt aa brukast paa ein maate, som ikkje vil vera til bate for oss, og eg trur difor, at det maa vera det rette, at ein segjer dette paa fyrehand, at dette forstend me paa den og den maaten. Eg er samd i dette, at det er um aa gjera aa faa ein overenskomst og eg for min part vilde svært gjerne, at den skulde koma snarast raad er. Men eg vil no segja, at dersom den overenskomst skulde vera slik, at den kunde brukast soleis, at me paa ein maate gav vaar lovgjeving i deira vald, so maa eg nok ogso segja, at eg trur, gull kan verta kjøpt for dyrt. Det er sagt, at dette vil gaa med rimelegheit fraa baade sider, me fær vona det; men at me er vortne noko mistenksame etter det, som hev hendt i vinter, det er vel ikkje so løgje, daa me ikkje visste anna i alle fall enn, at me skulde vera samde med Amerika paa alle punkter, og so naar det skulde skrivast, syner det seg, at dei kom med heilt nye ting, det er ikkje so rart, um ein med slike røynsler vert mistenksam. Eg vil berre ynskja, at denne mistanke maa vera grunnlaus, og at det maa gaa betre, enn me etter det hev grunn til aa tru. Med det same eg hev ordet, vil eg

segja meg heilt samd med statsraad Blehr i dette spursmaal um det skandinaviske fællesskapet etter krigen. Eg trur ikkje so svært mykje paa, at det vert noko av, og eg kjenner meg heller ikkje trygg for, um ein vev seg inn i det, at det vilde verta til bate for oss. Skandinavismen hev aldri vore til bate for oss, og eg hev ikkje tru paa, at den vil verta det noko vidare i framtidi heller.

Sjølvsagt er det det, at daa me hev høyrte dette upplese berre ein gong, so det er yttarst vondt for oss aa kunna segja nokon ting um det, men eg syntest likevel, eg vilde faa lov til aa segja desse ord, etter som eg hev uppfata det, som no er skilnaden.

Utenriksminister Ihlen: Repræsentanten hr. Halvorsen rettet et direkte spørsmål til mig, om jeg trodde, at denne overenskomst kunde lægge nogen hindring i veien for det skandinaviske samarbeide. Det er desværre ikke ganske utelukket, at saa kan være tilfældet. Det er jo en ny fordring fra Amerikas side, som nu er kommet, den, at Amerika vil ha forkjøpsret til varer. Som Nansen sier i sit telegram: Fordringerne er skjærpet derhen, at Amerikas forenede stater og dets forbundne skal ha forkjøpsret til anslaaede kvantiteter, hvis der produceres saa meget mere, end hvad der trænges til Norges behov og utførsel til centralmagterne. Altsaa, der er intet sagt om de nøitrale, specielt intet om Sverige og Danmark; ententemagterne faar altsaa forkjøpsret til at kjøpe; først naar de har kjøpt sit, vil Sverige og Danmark faa sit. Dette er naturligvis en noksaa betænkelig sak, og jeg kan ikke si andet, end at jeg for mit vedkommende beklager meget at maatte gaa med paa dette; men jeg syntes, at jeg var nødt til at gaa med paa det for ikke at hindre overenskomsten; for det vilde det naturligvis ha gjort. Men én ting er jo noksaa heldig, og det er, at naar vi begynder at gaa gjennom de enkelte kvantiteter, som skal sendes, saa er det først og fremst fisk, som ialfald sendes til Sverige, og der har vi jo ikke større mængder, som vi har forpligtet os til overfor ententemagterne, end det samme kvantum, som Tyskland skal ha, altsaa 48 000 tons, saa det er to gange 48 000 tons, som skal gaa foran, og derefter kan vi sælge til de nøitrale, saa fisk skulde der ikke være nogen vanskelighet med. Saa er det kalksalpeter. Der er vi ganske avhængige av Frankrike. At vi nu iaar har kunnet sende kalksalpeter til Sverige og Danmark, skyldes jo Frankrikes godvilje, og vi har allerede talt om forhandlinger paa samme basis for næste aar. Jeg haaber, vi snart maa kunne gaa i gang med disse forhandlinger, saa der ogsaa for næste aar kan bli kalksalpeter at faa. Man maa jo huske paa, at vor kalksalpeterfabrikation - hele Hydros virksomhet - er avhængig av tilførsel fra ententemagterne, specielt fra England. Hydro faar, saavidt jeg vet, 20 000 tons soda fra England om aaret, og kan ikke arbeide uten det. Saa denne forkjøpsret kan naturligvis i og for sig ogsaa være noksaa vanskelig; men vi syntes, vi maatte gaa med paa

den. Utøvelsen av denne forkjøpsret vil ogsaa kunne medføre noksaa mange vanskeligheter, da vi ikke vet, paa hvilken maate det skal ske; der kan stilles mange fordringer i den anledning.

Naar hr. Blehr uttalte sig om skandinavisk samarbeide og varebytte, saa kan han naturligvis ha grunde for sin opfatning. Jeg kan for mit vedkommende ikke se denne sak, samhandelen med de skandinaviske lande ganske paa samme maate, som min kollega hr. Blehr har set den. Jeg mener, at specielt under krigen har den den allerstørste betydning, og jeg mener, at ogsaa efter krigen bør vi utvikle en betydelig samhandel her i Norden. Jeg tror, man bør se at ha det for øie, og jeg tror, det vilde være en fordel i kommende tider ogsaa, at der gjøres mest mulig for at oparbeide samhandel i Norden.

Hagerup Bull: Det var hr. Konows uttalelse om, at der her forelaa et ultimatum, som foranlediget mig til at ta ordet igjen. Ved et ultimatum forstaaes en uttalelse om, at hvis den anden forhandlende part ikke gaar ind paa det, som man foreslaar, saa er dermed forhandlingerne avbrutt. Men noget saadant foreligger ikke her. Hvad der her foreligger, er kun en bemyndigelse for Nansen til under visse forutsætninger straks at avslutte en overenskomst. Deri ligger selvfølgelig, at forsaavidt disse forutsætninger ikke indtræder, saa har Nansen ikke nogen bemyndigelse til at avslutte overenskomsten; men der ligger heller ikke mere deri. Han maa da, hvis disse forutsætninger ikke indtrær, indrapportere det til regjeringen, og derefter maa man ta standpunkt. Jeg skal forøvrig tilføie, at jeg selvfølgelig er enig med utenriksministeren i at den bestemmelse som han refererte til vil kunne bli generende for det nordiske samarbeide. Jeg har imidlertid forstaat uttalelserne i Nansens telegram saaledes - det er mulig at jeg deri tar feil - at denne tilføielse kun gjælder hvis produktionen blir større end den er forutsat ved overenskomstens avslutning. Der tales om, at hvis der produceres saa meget mer end hvad der trænges for Norges behov, saa o.s.v. Det er mulig at jeg der har misforstaat det. Da er den jo mer generende end jeg hadde tænkt mig. Saa er det ogsaa en anden bestemmelse som kan være generende, og det er at man ikke har opnaaet at faa forandret overenskomsten i det punkt, at hvad man maatte sende til Sverige og Danmark, skal kunne sendes uanset om derved tilsvarende varemængder frigjøres i disse lande for eksport til centralmagterne. Denne bestemmelse har man søkt at faa væk, men den er blit staaende. Det kan bli til gene ved ombytte landene imellem. Hvad forøvrig dette skandinaviske samarbeide angaar, saa indrømmer jeg selvfølgelig at der i fortiden er ting som skrømmer. Man bør dog ikke av den grund la sig avholde fra at indlate sig paa foretagender ogsaa med disse nærstaaende magter, som i og for sig kan være til fordel for os. Og jeg vil gjøre opmerksom paa at man vistnok kan gaa ut fra, at ogsaa i en noksaa lang tid

etter krigen vil de samme faktorer, som nu gjør sig gjældende, komme til at ha betydning, saa meget som der i krigens aar er blit brukt av alle slags varer av raaprodukter, av halvfabrikata og av fabrikata, og saa stor knaphet som der vil bli paa tonnager. Ogsaa i den nærmeste fremtid efter krigen maa vi være forberedt paa at vi i meget stor utstrækning vil ha vanskelig for at faa den fornødne forsyning fra anden kant. Jeg tror at det vil vise sig at vi ogsaa i de nærmeste aar efter krigen vil ha godt av at vi har kunnet ordne os med vore naboer, saaledes at vi i en viss utstrækning kan faa vor forsyning derfra, som vi ellers kunde faa fra andet hold, likesom de paa sin side vil ha en tilsvarende fordel av at vi kan skaffe dem noget.

Hans Hansen: Artikel 4 efter oversættelsen her lyder: Saalænge denne overenskomst blir istand, forpligter den norske regjering sig til ikke at vedta eller haandhæve nogen lov eller forskrift uten til beskyttelse av eller fordel for arbeiderklassen. Altsaa, ikke vedta eller haandhæve nogen lov eller forskrift som vil ha den virkning at gripe forstyrrende ind i eksporten til De forenede stater eller til noget land som er allieret med De forenede stater i krigen. Jeg har hørt, her er fældt den strengeste dom over dette indgrep i vor lovgivning, men dette kan da vel ikke forstaaes anderledes, end at det griper ind i de dele av vor lovgivning som dette punkt berøres av. Det gjælder ikke hele vor lovgivning, men det gjælder de love som ved sin anvendelse kan gripe forstyrrende ind i eksporten til Amerika eller til ententen. Ut fra den betragtning jeg har, synes jeg ikke dette krav er saa svært urimelig fra Amerikas side. Jeg hørte statsministeren si at det var helt uantagelig, og det kunde da ialfald ikke gaaes ind paa uten at sult stod for døren. Men det kommer jo an paa hvordan man betragter den hele Amerikaavtale. For mig stiller det sig saa, og det tror jeg har faat sin bekræftelse, at vanskelighetene efterhvert ikke blir mindre, men de øker saa at si for hver dag, og hovedspørsmålet er det: Kan vi overhodet undvære denne avtale, hvis vi ikke vil bringe nationen op i sult? Har man andre utveie at anvise? Jeg har hittil ikke hørt noget anden. Jeg kan selvfølgelig, hvis en saadan henvendelse som denne er formet i - som det er sagt - en pyntelig form, saa at der forsaavidt intet er at si paa den, og hvis man er sikker om, at det ikke vil gripe forstyrrende ind i selve avgjørelsen av dette spørsmaal, kan jeg ikke ha noget mot den; men skulde jeg iaften stemme, saa stemte jeg for, at den ikke medtages i henvendelsen til Nansen. Det er mulig, jeg tar feil, men jeg tror, at utenriksministeren nævnte - saaledes har jeg opfattet ham - at formanden i War Trade Board var reist eller skulde reise tirsdag. Jeg tænker mig, det kan bringe nye vanskeligheter, hvis man nu skal utsætte dette, og at det kan fremdeles trække i langdrag, og efter utenriksministerens sidste uttalelse var der i det aller

sidste kommet helt nye punkter og krav. Nu har man dette. Er denne overenskomst akseptabel? Vil man se dette fra et saadant høinationalt standpunkt, har vi raad til det, saa kan der selvfølgelig være ting, som man siger det næsten er ydmygende for en fri nation at gaa med paa. Men har vi andet at gjøre? Jeg tror det ikke. Som sagt, er der anledning til at faa avgi sin stemme her iaften, saa vil jeg stemme for, at det utelates av den henvendelse til Nansen, det forbehold, som er gjort.

Præsidenten: Fleire hev no ikkje skrive seg som talarar.

Statsministeren hev kome med ynskje um, at det til rettleiding for regjeringi maa verta votera yver det framlagde utkast til telegram; men han hev lagt til, at so framt det skulde reisa seg motsegner imot det, so vil han ikkje halda paa det. Skulde daa ikkje nokor motsegn koma, so er kann henda forsamlingi samd i aa halda ei votering.

C.O. Lund: Jeg for min del vil erklære, at jeg vil undslaa mig for at votere i denne sak. Jeg er holdt altfor litet underrettet under gangen av forhandlingerne og har hat altfor liten evne og anledning, jeg siger specielt anledning, til at følge dem, til at jeg vil avgi nogen stemme.

Hagerup Bull: Det er en selvfølge, at enhver av de tilstedeværende har i motsætning til, hvad tilfældet er i et egentlig Stortingsmøte, adgang til at la være at avgi stemme.

Præsidenten: Det tenkte præsidenten kunde segja seg sjølv, at det var ikkje nokon voteringstvang i eit slikt møte.

Konow: De, som ikke vil avgi stemme, kan jo si "stemmer ikke". Der kunde jo bli navnoprop, og da kunde de si "stemmer ikke". Er vi ikke beslutningsdygtige, hvad jeg ikke vet, saa har man fuldstændig ret til det. Da er det kun en meningsuttalelse av de medlemmer av Stortinget, som er mødt frem.

Præsidenten: Me er ikkje vedtaksføre, so det vart berre ei meiningsordning, soleis som hr. Konow sa, til rettleiding for regjeringi.

Castberg: Naar der kommer indsigelse mot, at man i dette uformelle Stortingsmøte avgir stemme, saa synes jeg ikke, det gaar an at ta votering.

Hagerup Bull: Jeg indser ikke, at der kan være nogenting i veien for, at de medlemmer av denne forsamling som av hvilkensomhelst anden forsamling, der ønsker at avgi stemme, kan stemme. Det staar enhver frit. Man kan la bli at stemme eller man kan være med.

Aaen: Jeg vil bare faa si, at jeg hadde gaat ut fra, at vi skulde slippe at foreta nogen avstemning ikveld. Derfor har jeg ikke nyttet leiligheten til at ta nogen reservation eller uttale mine tvil. Jeg vil si det, at jeg har ikke saapas oversigt over dette spørsmaal, at jeg drister mig til at avgi nogen stemme. Jeg hadde haabet, at næste gang vi skulde forhandle dette spørsmaal, skulde vi hat avskrifter eller avtryk av den redegjørelse, vi fik forrige gang og kunnet sammenholde det med hvad, vi har hørt ikveld. Saadan har vi altsaa ikke faat, og saaledes er vi henvist til bare at lytte til, hvad der siges fra andet hold, vi, som ikke har været i utenrikskomiteen, og det synes jeg er et altfor ufuldstændig grundlag. Jeg har selvfølgelig et ønske om at skulle kunne stemme for en overenskomst; men jeg kan ikke overskue konsekvenserne og stemmer derfor ikke.

Mowinckel: Skjønt der selvfølgelig intet er i veien for at gaa frem paa den maate, som av hr. Hagerup Bull er nævnt, saa synes jeg nu, at da der fra forskjellige hold har været fremholdt, at de ikke ønsker at votere, bør der ikke voteres over denne sak blandt disse 20 - 30 mennesker, som er tilstede.

Utenrikskomiteen har jo behandlet dette noksaa utførlig, og utenrikskomiteen var jo ogsaa noksaa sterkt samlet om, at et telegram i den retning, som her er referert, skulde sendes. Det var der kun hr. Konow, som motsatte sig, at det skulde sendes. Det tror jeg er tilstrækkelig veiledning for regjeringen, og i virkeligheten bedre veiledning for regjeringen, at den repræsentative forsamling har drøftet saken, som kjender den ut og ind, end at det faatal av Stortingets medlemmer, som her er tilstede, voterer over spørsmålet.

Statsminister Gunnar Knudsen: Jeg forlangte ordet for at uttale omtrent det samme som nu præsident Mowinckel har sagt. Efter de uttalelser, som er faldt, frafalder jeg ønsket om at faa en votering.

Bratlie: Det var det samme, jeg vilde ha sagt. Det var den samme mening, jeg hadde.

Præsidenten: Soleis vert det ikkje nokor votering, og debatten er no slutt.

Konow: Det opplyses, at vi er beslutningsdygtige.

Mjelde: Møtet var sat med høist 78 medlemmer. Senere er antallet gaat ned til 65, og det skulde undre mig, om vi for øieblikket er over 65.

Hagerup Bull: Avgjørende er i alle tilfælde det, at dette har hele tiden ikke været noget Stortingsmøte.

Møte for lukkede dører, Stortinget 1. mai 1918

Hans Hansen: Jeg vil bare si i anledning av den maate, hvorpaa hr. Mowinckel reducerte denne forsamling, at det synes jeg, han kunde ha spart sig. Det er jo ikke vor skyld, som er her, at vi ikke er flere; det er andres. Og at utenrikskomiteen staar over denne forsamling, det vet vi jo alle! Men naar der har været uttalt ønske om at faa en votering her, saa skjønner jeg ikke, hvordan man paa et grundlag som det, hr. Mowinckel brukte, vil motsætte sig det.

Præsidenten: Præsidenten maa gjera merksam paa, at repræsentantane sjølvsagt hev same tegjingsplikti um det, som er dryft her, som naar det er eit lovlegt møte.

Møtet hævet kl. 21.45.